

B. f.

272

IGAZSÁG A
HAVERDA
PÖRBEŒ

JÁNOSSY ALADÁR
EMLÉKIRATAI

BUDAPEST, 1910
SCHIMKÓ GYULA
VI., Teréz-körut 82

2 2000
Árs 1 korona.

**IGAZSÁG A
HAVERDA
PÖRBEN**

JÁNOSSY ALADÁR
EMLÉKIRATAI

9
4453/444

BUDAPEST, 1910
SCHIMKÓ GYULA
VI., Teréz-körut 32

1983

2917

Ifjuságom és életküzdélmeim.

Nem értek a kriminológiához és egy bünper anyagát csak a mindennapi ember szemével tudom nézni. Mégis azt hiszem, hogy az igazságos ítélethez nem elég, magukkal a bünténnyel szoros kapcsolatban álló tényezőkkel foglalkozni, hanem vissza kell mennünk a bünösnek egész ifjuságába, ismernünk kell élete apró, látszólag jelentéktelen mozzanatait, mert a büntény szálai legtöbb esetben egész idáig nyulnak vissza és végighuzódnak láthatatlanul egész életén át, a katasztrófaig.

Azt állítják a bölcselekedők, hogy abszolút gonosz ember nem él a föld hátán. Mindenki a jónak, szépnek, nemesnek és a fenkölt érzésnek a csirájával jött e világra s a szerint, a hogy élete körülményei alakulnak, ezek az érzések fejlődnek vagy elsatnyulnak, sőt sokszor teljesen kiveszni lát-

szanak, holott csak egy éltető sugár kell, hogy ismét életre fakadjanak.

Az én ifjúságom és életküzdelseim megerősíteni látszanak e feltevést.

Nem tehetek róla, fatalista vagyok és tagadom a szabad akaratot. Sorsunk előre el van határozva és hiába küzdünk ellene; nem a mi vágyaink, óhajaink, akaratunk szabják meg életünk eseményeit.

Az én sorsom is meg volt írva. Csak eszköz voltam, a sors eszköze, mely túlhajszolt idealizmusommal egy emberélelet követelt áldozatul.

De nem filozófálok tovább. Beszéljenek maguk az események.

Kora ifjúságomnál kell kezdenem s bár nem szívesen foglalkozom családom ügyeivel, erre tisztán az kényszerít, hogy ezzel bizonyos elkerülhetetlen lélektani magyarázattal szolgáljak egész egyéniségem fejlődésére vonatkozólag.

Atyai nagyatyám egy kihaltak nyilvántott és teljesen elszegényedett grófi családnak volt egyenes leszármazottja, a kit polgári foglalkozásra neveltek és boldogtalan családi élete miatt önkezével vetett véget életének. Két fia volt. Ezek közül atyám gazdasági oklevelet szerzett, művelt, okos ember, szép megjelenésű férfi volt, még fiatalon, gazdagon megnősült. Vidám,

egészséges, aranyoskedélyű és szélsőségig optimista lelkű ember volt. Mezőgazdasági vállalatai kitűnően beváltak, de később azután hosszas betegsége, vagyona nagy részét felemésztette. Fiatalon halt meg, alig 37 éves korában.

Anyai nagyatyám egy gömörmegyei ősnemes vashámor-tulajdonos családnak volt tagja, a kinek élete kalandosnál-kalandosabb volt. Kora ifjúságában már katonának adták. Végigharcolta a szabadságharcot, bár előbb osztrák tiszt volt. Azután Világos után el kellett hagynia az országot. Párisban élt egy ideig s onnan Amerikába vándorolt. Vándorlásaiban nem csak a honvágy epesztette, hanem az a szomorúság is, hogy felesége — egy csodásan szépséges előkelő asszony — hűtlen lett hozzá. Járt Amerikában az aranyláz, Afrikában a gyémántláz idején, végigküzdötte a négerfelszabadítási harcot s ennek végeztével őrnagyi rangban Missouri-állam katonai kormányzója lett. Huszonhét évi távollét után tért vissza hazájába, hol felnőtt, megemberedett gyermekeket és cseperedő unokákat talált. Felesége már meghalt. Ur és nemes volt a szó legeszményibb, legtökéletesebb értelmében.

Anyám korán árvaságra jutott. Atyja Amerikában élt, anyja fiatalon halt meg s így idegenek között nevelkedett. Szép szöke,

temperamentumos lány volt, az aranyifjuság bálványa; ő azonban bántó göggel viselkedett még társaságbéli emberekkel szemben is, az idegent pedig egyszerűen nem is tekintette embernek. Fiatalon ment férjhez és alig 30 éves korában jutott özvegyiségre. Egy-két évvel előbb hazaérkezett nagyatyám biztosította ekkor gondtalan életét.

Jó ideig visszavonultan élt, de nagyatyám halála után nagyon disztिंगvált, előkelő társaságnak lett középpontjává, a szép, fiatal és művelt asszony. Családi vonás volt tán anyáméknál a hideg és elbizakodott modor, mert például anyám egy bátyjában is e vonások keltettek iránta antipátiát.

Mi hárman voltunk gyermekek, közöttük én voltam a legidősebb és legszerencsétlenebb. Hugom, városunk feltűnő szépsége, igen gondos nevelésben részesült, művelt, okos, disztिंगvált hölgy volt, nem mindennapi izléssel, széles tudással és nyelvismerettel, szemefénye a családnak és a társaságnak.

Ha hozzávaló testvéri viszonyomat jellemezném és azt mondanám, hogy különös módon szerettem, hazudnám. Nem is rokonszenveztem vele, mert még volt benne egy az édesanyámmal egyező tulajdonság: a gög, a nagyravágyás és elfogultság, ami sziveink

közeledését kicsi korunktól kezdve megakadályozta.

Utoljára említem szegény jó öcsémet. Az egyetlen ő, akinek végtelen szivjóságát, nemes gondolkodását, önzetlenségét, testvéri önfeláldozását az élet sok-sok keserves hányattatása közepette érezni volt alkalmam. Nem tudok lelkemben elég méltóan adózni az ő emlékének. Valahányszor rá gondolok, mindannyiszor elborítja szememet a könny és szívemet összeszorítja a fájdalom. Az egyetlen ember volt, ki szive melegével enyhíteni tudta életem zord ridegségét és őt kellett leghamarabb elvesztenem. Sokszor járok ki sirjához, sirva panasolni sorsomat és úgy érzem, mintha jóságos lelke könnyebbülést szerezne mindig nekem. Az ügyvédi vizsgája előtt néhány hónappal halt meg vérmérgezésben. Isten áldja meg még haló porában is!

Tíz éves voltam, mikor nagyatyám visszatért Amerikából; néhány hónapra rá meghalt édesapám és mi Pozsonyból Kassára költöztünk. Sokkal inkább gyermek voltam még, semhogy apám halála mélyebben meg rázott volna. Nemsokára ezután meghalt nagyatyám is és én, az én rakoncátlan, féktelen temperamentumommal férfi-vezető nélkül maradtam. Anyám gyermeket nevelni különben sem tudott és ép velem nem sokat

törődött. Nevelési elvei megelégedtek azzal, hogy óvott bennünket a hozzánk nem illő társaságtól és minden lépésünkre porkoláb módjára ügyelt. Nem volt szabad pajtáskodnunksenkivel és énnekem, kis gyereknek, nem voltak barátaim. Mindig felnőttek között, a társaságban forogtunk s én tizenkét éves koromban szabadjára olvastam hirlapot, könyvet, jártam színházba bármily darabhoz és szerelmes voltam primadonnákba és magamnál háromszorta idősebb asszonyokba.

Természetesen e nevelés kiölt belőlem minden fogékonyságot a komolyabb dolgok iránt. Léha, felületes uri fiu voltam, egyáltalán nem tanultam és csak szórakozáson járt az eszem. Tanárain jóeszű, tehetséges fiunak tartottak, de ép ezért esett rosszul nekik léhaságom és indolenciám. Meg is buktattak az elsőben s bár a másodikon keresztül csusztam, a harmadikban már pótvizsgáztam, a negyedik gimnáziumban pedig szerencsésen megbuktam kétszer egymásután.

Anyám mindezzel nem törődött. Testvéreimet dédelgette, szerette, de nékem a Hamupipókéénél is rosszabb volt a sorsom. Mert mindenem megvolt, a mi külsőségekben csillogó, de a szív melegét kicsi koromtól kezdve nélkülözni kellett. Sem mint gyermek, sem mint meglett ember nem tudtam ezt megérteni. Eleinte bántott és

kinzott ez, titokban sokat sirtam is miatta, majd később düh és dacz fogott el, de azután lassan-lassan elidegenedtem anyámtól és a gyermeki szeretetnek legparányibb szikrája is kieszett lelkemből.

Tizenötéves voltam, negyedik gimnáziumba jártam, mikor egyszer két pajtásommal egy papirkereskedés árverezése állított meg bennünket. Már csak azért is, hogy ellenőrizetlenül lehetek két társammal, bementünk nézni az árverést és egyik társam néhány noteszt, — tán 30 krajczárt érhetett az egész, — elcsent. Mi nagy virtusnak tartottuk az esetet és boldogan osztoztunk a közös vagynon. Sőt barátunk az iskolában is előadta hősi cselekedetét és denique ennek az lett az eredménye, hogy a tanárok fülébe jutott az eset és ezért a csekélységért, a hogy mondani szokták, csendesesen eltávolítottak mindhármunkat.

Keserves bánásmódban volt ezután részem odahaza. Anyám hiúságát sértette ez az eset és nem talált mentő körülményt gyermeki csinyünk számára. Társaságba nem vitt, sőt megtiltotta, hogy vele és testvéreimmel együtt étkezzem. Kis fiu voltam és már is belém ojtották az embergyűlöletet és életunalmat. Csak öcsém volt jó hozzám. Anyámmal nem találkoztam, nem is beszéltem vele, magánosan töltöttem

nappalaimat, bolyongtam a város körül és magánosan töltöttem az éjszakáimat is, sokszor a sirástól kimerülten mélyedve álomba.

Egyszer, emlékszem, éjjel, félálomban azt éreztem, hogy valaki vadul, forrón csókolja az ajkamat és könnyei végigperegnek az arczomon. Mikor felébredtem, selyemsuhogást véltem hallani; ajtó nyílt, egy fénysugár villant át szobámon s azután egy női alak tűnt fel. Majd ismét sötét lett . . .

Sohasem tudtam meg, álom volt-e ez, vagy valóság?

Közben anyám, ezt is csak öcsémtől tudtam meg, tengerészeti iskolába akart adni. Én irtóztam ettől és egy barátommal titkon rajongással vágyakoztunk a színpadra. Egyszerre csak az a hír terjedt el, hogy barátom száz elcsent forinttal a zsebében megszökött és beállt színésznek.

Nosza én is hamar készen voltam tervemmel. Már türehetetlen volt nékem a szülői ház ridegsége; szerelmeim különben is állandóan primadonnák voltak: — találtam hát rá módót, hogy száz forintot csenhessek én is és megszököve, Miskolcra beálltam kóristának. Nekem azonban nem ütött be a vállalkozás. Barátomnak több szerencséje volt, mert ma már Kolozsváron előkelő színész, de nékem az első nagy csalódást

és az első elvágódást ez a kaland eredményezte életem göröngyös útján.

A pénz értékét nem ismertem, kölkeztem tehát, a hogy azt eddig magam körül láttam; fizetést nem kaptam, de annál inkább sereglettek körém a kollégák és kolléganők folytonos pénzzavarokkal. Látták, hogy alkalmas médium vagyok és kiaknáztak. Szegény és kopott barátok, csinos és jószívű barátok hamarosan elköltötték a néhány garast, melyből nekem kellett volna megélnem.

Pénz nélkül álltam csakhamar és ekkor rám köszöntött a nyomor. Ezt nem tudtam elviselni. Megbántam könnyelműségemet és most már minden vágyam az volt, hogy visszatérhessek a szülői házba, mely minden ridegsége mellett is, most ismét a boldogság tanyája volt szemeimben. De anyám még legrimánkodóbb és legőszintébb megbánó leveleimre sem válaszolt és ez a tény döntötte el egész sorsomat. Mert, ha visszafogad és lehetővé teszi tanulmányaim folytatását, én ma más emberként állok a társadalom előtt és az a végzetes száz forint bőven meghozza a maga kamatait.

Elhagyatottságomban már nem tudván hová fordulni, eszembe jutott bérmaatyám, egy lengyel-határszéli patikus. Tájékoztam az utirány felől és azután, egy krajczár

pénz nélkül, nekivágtam gyalog az ország-
utnak Körülbelül egy hétig gyalogoltam s
ezalatt én, az elpuhult, kényelemhez szokott
tizenötéves urigyerek rettenetes szenvedé-
seken mentem keresztül. Kérni, koldulni
resteltem, ettem tehát nyers sárgarépát,
kalarábét, krumplit, uborkát, sőt sokszor
még azt sem. Néhányszor bőrig áztam a
zivatarban és éjszakánként a fekete föld,
vagy az erdő alja volt az ágyam és a
csillagos vagy felhős ég a sátorom. Így
vászorogtam csalódottan, illuzióktól meg-
fosztottan egy hétig s csontig, bőrig sorvadva
értem el utam végállomását. Körülbelül két
hónapig voltam nála. Szeretettel fogadott
és őszintén sajnálkozott sorsom felett. Köz-
benjárásának anyámnál az lett az eredménye,
hogy anyám úgy rendelkezett, utazzam atyai
nagybátyámhoz és ott várjam be további
intézkedését.

Nagybátyámat mindeddig nem ismer-
tem, de ő szeretettel és uri tapintattal foga-
dott. Geniális, nagy műveltségű, praktikus
gondolkodású uriember volt. Nem kérdezte,
honnán jövök, sem azt, hogy meddig mara-
dok; nem faggatott arról se, hogy minő
körülmények készítettek a látogatásra és
nem is úgy bánt velem, mint éretlen gyer-
mekkel, hanem mint régi ismerőssel, sőt
jó baráttal. Meghitt, komoly, tudományosan

képzett társaságba kerültem és jól is érez-
tem magam ebben a környezetben.

Jövőmmel mélyrehatóan nem foglal-
koztam. Rábíztam magam azokra, kiknek
ez a feladatuk és éltem a magam fiatal éle-
tét nyugodtan, gondtalanul.

Elmult egy esztendő s ezalatt nagy-
bátyám sokat levelezett anyámmal, jövőm-
ről tárgyalván. Gondtalan életem közepette
szörnyű meglepetésként hatott rám, hogy
egy alkalommal nagybátyám szokatlan
komoly bevezetés után előadta, hogy jövő-
met illetőleg anyámmal semmi megállapo-
dásra jutni nem tudván, ő maga kénytelen
intézkedni, mert anyám hallani sem akar
rólam.

Összeköttetései révén és beleegyezé-
semmel a pénzügyőrséghez hozott be, hova
kétozottság fővigyázói rangban kerültem és
irodai szolgálatot végeztem. Amig új pályám
az újdonság ingerével hatott, addig tetszett
is. Jól találtam magam, mert társaim között
volt néhány uri családból való fiu, neve-
zetesen egy pénzügyi titkár, egy erdőtaná-
csos, egy főszolgabíró fia, két érettségizett
fiatalember, egy másodéves jogász és egy
báró. Mind a mellett azonban igen zárkózott
életet éltem. Napközben irodai teendőmmel
voltam elfoglalva, szabad időmben pedig
sokat olvastam, tanultam, egyrészt foglal-

kozásomra vonatkozó szakmunkákat, de meg olyanokat is, melyekkel hézagos műveltségemet pótolhattam. Föllebvalóim szép jövőt jósoltak és igen meg voltak velem elégedve. De nem volt soká türelmem. Társaim elszéledtek és én meglehetősen selejtes környezetbe kerültem. Elégedetlenné lettem.

Egyszer azután hivatalba menet egy huszártisztet láttam szemben jönni teljes díszben. Nekem feltűnt a közeledő tiszt, mert az egész városban nem volt huszárság s a mint közelebb ért, megismertem. Nagynéném öccse volt, kivel vagy két esztendővel előbb, huszárönkéntes korában, odahaza találkoztam. Ki akartam kerülni, mert szégyeltem magam előtte, de már késő volt. Ő szólított meg engem. Megbotránkozott helyzetemen, annál is inkább, mert anyámnál kérdezősködve felőlém, nemrég azt a feleletet kapta, hogy nagybátyámnál magánuton folytatom tanulmányaimat. Persze, elpanaszoltam neki minden bajomat és elbeszéltem letört, nagy ambícióimat. Ezután sokat jártam hozzá és ő mindent megtett, hogy helyzetemen könnyítsen Föllebvalóimnál sok kedvezményt járt ki részemre, — többek közt, hogy irodai alkalmazásomra való tekintettel polgári ruhában járhattam, — de a vele való érintkezésem csak

hozzájárult ahhoz, hogy ezt a pályát még jobban megutáljam. Sok hasznos és okos dologról beszélt nekem és egyáltalában ő volt az első, ki az életpályákat illetőleg valamennyire tájékoztatott engem.

Megindultak tehát a levelezések anyám és nagybátyám között. Magam is kétségbeesett, könyörgő levelet irtam anyámnak, hogy adjon alkalmat tanulmányaim folytatására, de minden könyörgésem feleletlen maradt.

A helyzetet egyszerre megváltoztatta rokonomnak hirtelen Erdélybe való helyeztetése. Ismét magam maradtam, fölcsigázott vágyaimmal és ambícióimmal, elkeseredve, egyedül. Nem tudtam, mihez fogjak, nem tudtam, kihez forduljak és kétségbe esve gondoltam el, mit hozhat nekem már az élet. Magamra löttem szolgálati fegyveremmel, itt akartam hagyni a világot, de a kezem reszketett, rosszul találtam és mire másodszer lőhettem volna, kicsavarták kezemből a fegyvert.

És ekkor öcsém, végtelen önfeláldozásában és szeretetében, váratlanul kezembe adta a boldogulás kapujának kulcsát.

Tanárai kiváló szorgalmáért, jó modoráért megbecsülték, szerették és megbízták többek között azzal, hogy a végzett nyolczadik osztályosok bizonyítványait kiállítsa.

Könnyen jutott tehát bizonyítványblanketá-hoz és pecséthez. Első gondolata volt, hogy rajtam segít és módot nyujt vágyaim elérésére. Hamisított egy bizonyítványt és elküldte nekem. Végtelen örömmel és hálával fogadtam. Kezemben volt tehát az a lehetőség, hogy utált pályámtól megszabaduljak és újra kecsegtetőnek, szépnek találtam az életet. Visszatért a kedvem, ambízióm újra feltornyosultak és egy új élet küszöbén éreztem magamat.

A bizonyítvány nem érettségi volt, hanem csak nyolczadikos osztályu; oly pályát kellett tehát választanom, melyhez ez a kvalifikáció elegendő [volt. A községi-jegyzői pályára gondoltam hát, melynek kilátásairól kellőleg tájékozódtam.

Megkönnyebbült szívvvel hagytam ott a pénzügyőrséget azzal az erős elhatározással, hogy elfeledem ezt a néhány keserves esztendő.

Nekivágtam a bizonytalanságnak, mert egyelőre fogalmam sem volt arról, hogy hol fogok segédjegyzői alkalmazást találni. Csak úgy ötletszerűen Salgótarjánba utaztam s ott a főjegyzőnek előadtam kérésemet. Szerencsém volt. A járás összes jegyzői másnap gyűlést tartottak s hogy a főjegyző ajánlott kartársainak, a füleki jegyző alkalmazott.

Kedves, szerény családi körbe jutottam itt, a füleki jegyző házában. Főnököm képzett, barátságos ember volt, a ki teológiát végzett, felesége bájos, szeretetreméltó asszony volt és szinte családtagként bántak velem és részt vettem minden szórakozásukban, társas életükben.

Ezenkívül éjjel-nappal dolgoztam, tanultam, hogy a pályámra vonatkozó gyakorlati és elméleti tudást elsajátítsam és hogy a jegyzői vizsgát minél előbb letehessem. Főnököm meglelégedésére ebben igen szépen haladtam.

S ekkor, mint derült égből a villámcsapás, oly hatással volt rám egy váratlan fordulat.

Egy napon a beszterczebányai kir. törvényszék vizsgálóbírójának idézését kézbesítik nekem, melyben sikkasztással voltam vádolva. Leirhatatlan rémület fogott el, de fogalmam sem volt a vádról. Nem tudtam bevárni az idézés határidejét, hanem másnap jelentkeztem a vizsgálóbírónál. Itt tudtam meg, hogy ismét csak hiszékenységemnek és becsületességemnek vagyok az áldozata. Pénzügyőri koromban egyik társam megkért, hogy szedjek be helyette 17 frt 50 krt, a mit én meg is tettem. Átvettem a követelt összeget egy kereskedőtől, aláírással igazoltam az átvételt, a pénzt ellen-

ben odaadtam társamnak, nem is gondolva rá, hogy magamat is biztosítanom kellene.

Azután, hogy ez a fiatal ember bevonult a katonasághoz, harminczöt rendbeli sikkasztását fedezték föl, közöttük az általam átvett összegét is. De nyugtám alapján engem vádoltak és hiába igazoltam a legelkeseredettebben ártatlanságomat, hiába hivatkoztam a sikkasztó harmincznégy kétségbevonhatatlan esetére, fenntartották ellenem a vádat, holott az összeg azonnali megtérítésére köteleztem magamat.

De nem jár a baj magában. Még ennél a vádnál is súlyosabb szerencsétlenség készült a nyakamba zudulni, annál súlyosabb, mert öcsémet is illette.

Mikor öcsémtől a hamisított bizonyítványt megkaptam, végtelen örömben és naivitásomban elmondtam az esetet annak a kollégámnak, a ki most bajba kevert. Ez tudott róla. És miután most méltó haraggal fordultam hozzája, követelvén tőle, hogy huzzon ki a bajból, melybe könnyelműségével kevert, válaszképpen bosszúból elárulta titkomat és ezzel egyrészt egzisztenciámra, másrészt szegény jó öcsémre mért súlyos csapást.

Nem tudtam mitévő legyek. Kihallgatás után visszasiettem Fülekre, és sürgőnyileg magamhoz kértem az öcsémet.

Őt is szörnyen lesújtotta az eset, mert nemcsak a következményektől félt, hanem anyám előtt is titkolni kellett az esetet. Bármennyit okoskodtunk is, megoldást találni nem tudtunk. Nem volt azonban Füleken maradásom. Félttem, hogy főnököm megtudja az esetet és kitesz a hivatalomból, de meg a szégyent sem voltam hajlandó eltűrni. Pozsonyra gondoltam hát, hova ifjuságom kötött és a hol édesatyám sirja feködt. Levelezés útján el is értem, hogy Szepcz nagyközségbe kerültem segédjegyzőnek.

Itt még jobb dolgom volt mint Füleken, de emellett sokat dolgoztam, tanultam és némi önállósághoz jutva, mindinkább igyekeztem főnökömet felszabadítani a sok munka alól. Magamra vontam a főszolgabíró figyelmét és azon az uton voltam, hogy rövid időn belül tisztos jövőt alapozhattam volna magamnak. A szép színes álmok, nagyratörő tervek azonban egyszerre csak ismét szertefoszlottak. Egy napon a szempezi főszolgabíróhoz megkeresés érkezett Beszterczebányáról, hogy lakásomon tartsanak házkutatást és öcsémmel folytatott levelezésemet és hamis bizonyítványomat foglalják le. Titkom tehát kiderült, a házkutatást megtartották, lefoglalták mindenemet, eltiltottak az irodától és én megtörten, megszegyenítve, három forint ötven kraj-

czárral a zsebemben álltam tanácstalanul a szempeczi állomáson. Sürgönyöztem öcsémnek és elutaztam Pozsonyba. Nem tudtam mihez fogjak, pénzem elfogyott, bizonyítványaim, hogy állást szerezzek velük, nem voltak. Tanácstalanul, segedelem nélkül álltam és nem volt semmi, de semmi, a mi vigasztaló cél gyanánt állt volna előttem ebben a sivár életben. Nekivágtam a gyaloglásnak és vagy három hónapig jártam az országot, jegyzőtől jegyzőhöz; de hiába, nem volt irásom, sehol sem értem célzt.

Hihetetlen szenvedéseken mentem keresztül. Dideregtem, fáztam, le is rongyolódtam és karácsony éjszakáját az országúton töltöttem, éhezve; és a teljes zülléstől, vagy a haláltól csak igazán Isten gonviseleése és a magam fiatalos reménykedő lelke, uri neveltetésem mentett meg. Tizenkilenc éves voltam ekkor és csak fájdalmait ismerem az életnek, csak csapásait a sorsnak. Végre, három hónap múlva, Barsmegyében akadtam egy jegyzőre, a ki megszánt és alkalmazott. Persze, hozzá is csak valami szépen kitalált mesével jutottam be, mert sorsom tulajdonképpen okát nem adhatam elő.

Most azonnal irtam öcsémnek és megnyugtatót kértem az ő helyzetét illetőleg. Válasza Pozsonyból érkezett és mély fájdal-

mat okozott nekem. Megtudtam, hogy őt is vizsgálóbíró elé citálták és zaklatták a bizonyítványüggyel, sőt egy lovagias afféjében ellenfele, megtudván az esetet, megtagadta az elégtételt, úgy hogy öcsém kénytelen volt elhagyni a kassai jogakadémiát és a szülői házat, megszokott környezetét és Pozsonyba ment. És mégsem neheztelt rám és mégis jó szívvvel volt hozzám, annyira, hogy midőn értesült szerencsétlen helyzetemről, pénzzel is segélyezett. Ekkor, egy véletlenül hozzám került hivatalos közlönyből értesültem, hogy hivatalosan köröznek. Nem akartam tovább állásomban maradni, elutaztam öcsémhez Pozsonyba. Vagy egy hónapig voltunk együtt, zárkózott csendes életet élve, mialatt némileg rendbehoztam züllött külsőmet, és nagyon-nagyon megkomolyodva róttuk napjainkat.

Végre azután elhatároztam, hogy véget vetek a bujdosásnak és jelentkezni fogok. Öcsémmel megbeszéltem a dolgot, azután elutaztam Beszterczebányára és kértem letartóztatásomat. A vizsgálóbíró ezt a sziveséget meg is tette, de már egy hónap múlva elbocsájtottak azzal a megokolással, hogy a per soká fog még eldőlni, mert meg kell várnom a sikkasztó katonát, a mig szolgálati kötelezettségének eleget tesz. Ismét bizonytalan volt a jövőm. De a véletlen igen szép

álláshoz juttatott, a hol kecségtető kilátással indulhattam el jövőmet illetőleg. Pozsonyba kerültem a vizsgálati fogság után és itt az Első Magyar Általános Biztosító Társaság pozsonyi ügynökségénél fizetéstelen alkalmazást nyertem. Egy hónapig dolgoztam díjtalanul, mialatt nagy szorgalmam, ügyességem, hasznavehetőségem, csendes, szóval magaviseletem feltűnt főnökömnek és felterjesztett tisztviselői kinevezésre. Kineveztek mindenbizonyítvány nélkül állandó, nyugdíjképes tisztviselőnek 600 forint fizetéssel, 200 forint drágasági pótlékkal és bizonyos osztalékkal, azonkívül önálló magyar levelezőnek osztottak be arra a helyre, melyen előbb Kozma Andor, az író, dolgozott. Boldog és megelégedett lehettem volna, ha a szüntelenül fejem felett lebegő törvényszéki eljárás el nem keseríti minden percemet. Irtózatos volt, ha arra gondoltam, hogy ezt a szép és biztos jövőt nyújtó állást és társadalmi pozíciómat ismét egy csapásra elveszíthetem, hogy azután annál inkább ki legyek téve a bizonytalanság kétségeinek. Két évig voltam a társaság tisztviselője, társaim szerettek, becsültek, főnökeim munkásságommal és egyéniségemmel meg voltak elégedve és már-már vigasztalónak láttam a jövőt, mikor egy kis véletlen ismét megtanított rá, hogy minden

álom csak addig igaz, a míg fel nem ébredünk belőle. Szempczről valaki átjött Pozsonyba és ott, ismerős társaságban, hallván rólam, elpletykázta a Szempczen történt házkutatást és köröztetésemet, elmondotta ennek okait is, úgy, hogy lassan-lassan terjedni kezdett a dolog, annyira, hogy magam is tudomást szereztem róla. Elejét akarván venni az esetleges megszégyenítésnek és kellemetlenségeknek, előzetes felmondás vagy lemondás nélkül otthagytam állásomat és eltávoztam Bécsbe, azzal az elhatározással, hogy ott szerzek magamnak valami állást és többé vissza sem jövök Magyarországra. Közben azonban történt valami, a mit el nem hallgathatok.

Öcsém nem tudott belenyugodni abba, hogy anyám között és köztem oly lehetetlen a viszony. Személyes és levélbeli intervencióinak az lett az eredménye, hogy most elérvén nagykorúságomat a huszonegyedik évvel, elutaztam öcsémmel Kassára és ott anyámmal látszólag kibékültem. Látszott azonban anyám szivességén és jóságán, hogy csak erőltetett és nem szivéből fakad.

Öcsémtől megtudtam, hogy apám vagyonaának roncsaiból 1000—1000 forint van örökségbe letéve, melyet most, nagykorúságomat elérve, megkaptam az árvaszéktől.

Anyám ekkor azt ajánlotta, hogy miután határozott célom úgy sincs a pénzzel, adjam át neki és ő, ahányszor szükségem lesz egy-egy részletre, meg fogja küldeni nekem, de jobb ha nála van, mert legalább biztonságban lehetek a felől, hogy nem herdálom el ezt a csekély kis vagyontkát.

Kétszáz forintot kértem anyámtól ekkor a pénzből és a többit nála hagytam kész örömmel. Már-már azt reméltem, hogy anyám, megismerve engem, megváltozott irányomban. És ezzel el is utaztam. Két hónapi távollét után, mely idő alatt néhány levelet irtam anyámnak, a nélkül, hogy választ kaptam volna rá, szükségem volt pénzre, és ismét kétszáz forintot kértem. Erre a levélre sem kaptam feleletet. Nem értettem a dolgot, mert most igazán semmi oka sem volt anyámnak arra, hogy régi bánásmódjában részesítsen; ismét irtam hát neki, most már szemrehányóbb hangon, de hogy ismét eredmény nélkül, hát magam utaztam el Kassára.

Itt a legdurvább fogadtatásban volt részem és anyám minden ok nélkül, a mit még eddig sohasem tett, az ellenem folyó törvényszéki eljárást vetette szememre. Egész viselkedése annyira bántott, annyira kértett, hogy bucsu nélkül hagytam el a lását. Öcsém a pályaudvarra hozta utánam

a 200 forintot és azóta tizennégy év mult el, a mely idő alatt nem egyszer legfontosabb életszükségletemet elégitette volna ki a meg nem kapott 600 forint, de bárhogy kértem, bárhogy könyörögtem is, a pénzt sohasem kaptam meg.

Öcsém, szegény, megkapta örökét egészében, el is verte, a hugom pedig nemcsak örökrészét, de anyám egész vagyonát is megkapta hozományképpen és különben is sok pénzbe került a neveltetése; csupán én, a ki gyerekkoromtól kezdve mostohagyerek voltam és tizenöt éves koromtól a magam kenyerét ettem, csupán én nem részesülhettem anyám részéről még abban a kegyben sem, hogy a boldogult apámtól rámhagyott néhány garast megkaphattam volna. *Tán hihetetlennek fog tetszeni sok embernek ez, de én állok elébe és minden ellenkező bizonyítást megczáfolok.*

De vegyük fel ismét az események fonalát.

Bécsbe utaztamkor, mielőtt alkalmazást nyerhettem volna, kézbesítették a beszercebányai törvényszék végtárgyalási idézését.

Ha csak magamról lett volna szó, el sem mentem volna, de érdekelve volt szegény öcsém is, tehát meg kellett jelennem.

Eleinte a tárgyaláson ragaszkodtam a

valóságához, de mikor láttam már, hogy minden erőlködésem hiábavaló és erővel beismerő vallomást akarnak belőlem ki-préselni, elkeseredésemben, hogy már véget vessek a háromesztendős hercze-hurczának, beleegyeztem a bűnösségembe és el is ítélték két hónapra, melyből a vizsgálati fogsággal egyet kitöltöttek számítottak.

Öcsémet a bizonyítványhamisítás vádjá alól elévülés czimén felmentették, de párbajvétségért kapott nyolcz napot.

Valótlanúság, hogy ellenem öt rendbeli sikkasztás vádja miatt folyt a vizsgálat. Soha erről szó sem volt az ítélet előtt. A végtárgyaláson azonban annyira sze-ettem volna már szabadulni a folytonos zaklatásoktól, hogy akár száz sikkasztás vádját is elismertem volna.

Elmondottam erről az esetről mindent őszintén és nincs okom miért szégyenkezni. Ha vétkeztem volna, volna annyi erőm, hogy ezt be is ismerjem; de nem vétkeztem, csak hiszékenységem és tulságos bizalmam áldozata lettem.

A Haverda-ügy tárgyalásakor ez az ügy rendkívül kinosan érintett engem. Tudtam, hogy nem hiszik el védekezésemet s tudtam azt is, hogy ebből azok, a kiknek érdekükben állott, fegyvert fognak kovácsolni ellenem.

Bántott nagyon, hogy nyilvánosságra került, mert felesleges volt és csak ártalmamra akarták felhasználni, meg azután egész életpályámon nem tudott róla senki, sőt feleségemnek, meg Haverda Máriának sem szóltam róla semmit. Kis jóakarattal helyesen lehetett volna megvilágítani az ügyet, így azonban erkölcsileg züllöttnek óhajtottak tudni már tizennégy év előtt.

Hogy kitöltöttem a rám rótt büntetést, megkönnyebbült szívvvel utaztam Pestre, azon erős elhatározással, hogy komoly és biztos törekvéssel megalapítom jövőmet. És ez időtől kezdve tényleg nincs és nem is lehet ember, a ki erkölcsi életemre a legcsekélyebb mértékben kompromittáló adatot szolgáltatathatna.

Véletlenül visszakaptam a hamis bizonyítványt is. A fővárosban egy előkelő ügyvédi irodában kaptam alkalmazást, a hol két évig dolgoztam azon reményben, hogy princípálisom protekciója folytán valami biztosabb és nyugodtabb álláshoz juthatok. Sokáig reméltem, mert a biztatásból princípálisom ki nem fogyott, de végezetül mégis elvesztettem türelmemet. Beláttam, hogy e meddő várakozásnak semmi czélja nincs, otthagytam tehát az irodát és ismét vidékre, Nógrádmegyébe mentem segédjegyzőnek. Az ügyvédi irodában szerzett

jogi tudásom és tapasztalataim nagy hasznomra váltak. Hat hónap alatt teljesen beledolgoztam magam munkakörömbe; sőt mikor a balatonfüredi aljegyzői állás megüresedett, pályáztam rá és el is nyertem. Itt végre teljesen kifejlődtek képességeim, melyek azután az előrehaladásban nagy hasznomra váltak. A fürdő és község összes közigazgatási ügyeit én intéztem. Főnököm nem dolgozott soha. A lakosság és fürdőközönység körében igen sok jóismerésre tettem szert és ez alkalommal ismertem meg feleségemet, a kit igazán, őszintén megszerettem szelid, bájos természetéért és házias neveléseért. Végre akadt valaki, a kinek személyében hányatott gondolataim meg tudtak pihenni. Békés, nyugalmas otthonra vágyódtam és meg voltam győződve, hogy ő meg tudja ezt nekem adni.

Szorgalmam, tehetségem feltűnt a főszolgabírónak s ennek elismerésül a főispánnal kineveztetett járási tiszti irnoknak és maga mellé vett Tapolczára a főszolgabírói hivatalba.

Időközben letettem a jegyzői vizsgát s minthogy jogos reményem volt, hogy a legelső megüresedett körjegyzőséget elnyerem, elvettem feleségemet.

Most, hogy családom is volt, kétszeres erővel fogtam a munkának és kielégithe-

tetlen ambícióval igyekeztem exisztenciámat megalapítani. Emberfeletti szorgalommal végeztem nem csak a magam munkáját, hanem megkiméltem a fáradtságtól a főszolgabíró és a szolgabíró is, hogy valósággal rajtam nyugodott minden munka és minden teher a hivatalban. De nem bántam. Nekem élvezet volt a munka és magamért, a magam kedvéért dolgoztam. Két hosszú esztendeig tartott ez az idegölő munka, a mikor végre megkaptam az oly rég óhajtott körjegyzőséget, bár a hely, melyet elfoglaltam, tragikus körülmények között ürült meg és rám majdnem rendezhetetlen állapotban maradt. Elődöm rengeteg visszaélés elkövetése után főbe lőtte magát és helyére a főszolgabíró ajánlatára egyhangulag választottak meg, sőt a belügyminisztertől megkaptam az állami anyakönyvvezetői állást is.

Nekifogtam segéd nélkül a munkának. Elhatároztam, hogy minden csepp erőt arra fordítom, hogy rendbehozzam a jegyzőséget és példát adjak az egész vármegyében. Őt falu dolgát intéztem egymagam és most már látom, hogy mérhetetlen ambíció okozta szigorúságom és erélyességem mennyire ártott éppen nekem, habár a jegyzőségből tényleg mintajegyzőség vált. Elődöm alatt minden dolog úgy ment, a hogy éppen a jóisten akarta, mindenki

tett-vett, a hogy akart. Nálam ez megszűnt. Az történt a mit én rendeltem és nem türtem a publikum részéről ellentmondást. Nem csak pedáns és szigorú, de kérlelhetlen és mondhatnám, durva voltam. A paraszttal pedig egyébként sem tudtam bánni. Én, a ki egész gyermekségemet hermeticze elzárt uri társaságban töltöttem és a parasztról csak kicsinylő megjegyzéseket hallottam, vagy Kassa környékén a tótok között csak izléstelenségeket vettem észre, hogyan tudtam volna most egy csapásra eltalálni egy egész más világban élő népnek a nyelvét? Ujitásaimat radikálisan és könyörtelenül akartam végrehajtani, mert úgy tartottam, hogy azok hasznosak és szükségesek, de természetesen ezzel célt tévesztettem. Simán és úgy kellett volna mindennek megtörténnie, hogy a közönség észre se vegye, mert régi igazság, hogy a politika az, úgy kivenni a másiktól a szemét, hogy az észre ne vegye. Már most elértem azt, hogy az egész kerület gyűlött engem és így iszonyu félszeg helyzetbe kerültem. Összeveszttem azután a főszolgabíróval, összeveszttem az alispánnal és így minden illetékes tényező ellenem fordult, úgy hogy ezután legpraktikusabb előterjesztéseimet elutasította, legéletrevalóbb intézkedéseimet is megbénította felettes hatóságom.

Nékem ez az állapot türhetetlen volt. Most már felettes hatóságom is csorbát ütött tekintélyemen, és a helyett, hogy elismerésben lett volna részem emberfeletti munkámért, ilyen határtalan indolenciával találkoztam.

A peregrinus-láz újra elfogott. Ujra hajtott valami vágy tovább, most már a fővárosba. Még a fürdő-szezon alatt, hogy intelligens és kulturált pesti társasággal volt alkalmam érintkezni, tartottam magam valahogy, de a mikor az őszi esőzések megindultak, a fürdővendégek eltávoztak és én újra falumbéli kalitkamba voltam bezárva feleségemmel, irtózatossá válgás fogott el egy emberibb élet után és néhány jó ismerős képviselő biztatására lemondtam a jegyzőségről és feleségemmel együtt Pestre jöttem. Most már be tudom látni, hogy badarul tettem, most már belátom, hogy milyen isteni mód jó dolgom volt abban a kalitkában és milyen ur lehettem ottan. Mikor Pestre értem, biztató jó barátaim egyszerre magukkal voltak tulságosan elfoglalva, azután pedig a Kristóffy-kormány hatalomra jutásával befolyásuk is megszűnt és állás nélkül maradtam, bár a kormánytól magától kaphattam volna állást, de erről meg lebeszéltek.

Sok hányattatáson mentem keresztül

és sorra cseréltem az állásokat, részint, mert egészségi állapotom kényszerített rá, részint pedig azért, mert ambiciós, törekvő ember voltam és akármilyen munkakör engem nem tudott kielégíteni. Végre azután egy mágnásismerősöm behozott az ujbpesti rendőrségre díjnoknak. Munkaköröm elég nagy volt és hát most már nyugodtabban éltem, mert meg volt az a bizonyos változatosság is a munkában; kihágási ügyeket tárgyaltam és referáltam, annyira, hogy ideiglenesen nem is gondoltam rá, hogy ezt az állást elhagyjam. Az ujbpesti helyettes főjegyzővel való megismerkedésem azonban változást hozott. Megtudta, hogy körjegyző és állami anyakönyvvezető voltam, ajánlotta tehát, hogy inkább Ujbpest város szolgálatába lépjek át, ott amugy is kilátásaim lehetnek, a mennyiben Ujbpest az időben alakult át nagyközségből rendezett tanácsu várossá. Így is történt és előbb elnöki titkár lettem a városnál, miután az átalakulási munkánál már nagy meglepedésre segédkeztem, majd mikor ez a munkakör sem elégitett ki, hagyatéki és örökösödési ügyeket intéztem és ez a munkaköröm megmaradt akkor is, mikor a közgyűlés városi számtisztnek választott meg.

Itt ismerkedtem meg Jarmatzky Sándorral.

Már előzőleg ismert volt a neve rengeteg fizetési letiltással kapcsolatban, melyeken mint végrehajtást szenvedett fél, nemcsak ő, de a felesége, Haverda Mária is szerepelt. A véletlen úgy hozta magával, hogy egy irodába kerültünk, hol csakhamar összebarátkoztunk.

Jómagam, mikor először megpillantottam finom, karcsu alakját és éreztem disztíngvált modorának lekötelező voltát, valami nagyon különös érzéssel néztem rá. Nem tudtam semmit családi viszonyáról, nem tudtam róla sem semmit, csak furcsán és idegenül éreztem magamat, szinte zavarban voltam. Mintha valami előérzet leple terített volna rám bénító sejtelmeket, mintha valami sugta volna, hogy ezzel az emberrel, ki így véletlenül és közönségesen jutott elém, még találkozni fogok az életben. Nyugodt és szinte nyárspolgári életemben éreztem, hogy változás fog beállani.

Holott nem akartam ezt. Nem. Csak munkakedvemnek kerestem kielégülést, csak ambíciómat akartam kielégítve látni. Az élet értelmének másik oldalával nem törődtem. Feleségem ideálja volt a csendes, nyugodt és jóra való háziasszonynak és élettársnak. Nem volt egyező a természetünk, de életünk csendes és meglegedett volt. Soha szemrehányást nem tett a hanyattatott életért melybe

juttattam és, habár az én mérhetetlen lelki válságaimat, melyeken olykor kicsinyes dolgokért átalastem nem értette is meg, nékem soha egy zokszóra okom nem volt. Magam is úgy éltem, mint a nyárspolgárok nyárspolgárja. Kávéházba és egyéb helyekre nem jártam. Pénzemet, a mit kerestem feleségemnek adtam és legfőlebb az volt a passziónk, hogy átalmentünk a Belvárosba sétálni egyet és azalatt elintéztük egy-más bevásárolni valókat. Élünk, mint annyi más ezer ember, a kik jönnek, hogy éljenek és aztán meghaljanak és a kik azt hiszik, hogy élnek.

És hivatalomon kívül nekem sem voltak különösebb vágyaim, asszonyokkal pedig nem igen foglalkoztam. Lelkemben ugyan élt egy ideál képe, kiben egyesítve szerettem volna látni feleségem áldott tulajdonságait és azokat a képességeket, melyekre én vágyódtam, de tudtam, hogy ez már anyagi és társadalmi helyzetemnél fogva is csak hiu ábránd; megnyugodtam tehát abban, hogy egész életemben már csak egy halk és csendes, soha nem teljesülő álom lesz ez az ideál.

Jarmatzkitól, ki családi ügyeibe beavatott, megtudtam egy napon, hogy volt felesége — mert ekkor elvált már tőle — Budapestre érkezett. Eddig Bécsben volt,

előzőleg pedig egy barátjával Buccariban nyaralt.

Február elején lehetett, hogy Jarmatzky megbetegedett és magához kéretett azzal a kéréssel, hogy kis fiát vigyem anyjához a Royal-szállóba, mert fél, hogy a gyerekek az ő betegsége megárt. Nagyon kért, hogy tegyem meg ezt a szivességet, mert a gyermek nagyon ragaszkodik hozzám és különben sem tudna mást erre megkérni. Vállalkoztam. Nem tudtam még akkor, mit teszek ezzel. Értesítettem Jarmatzkynét telefonon és elmentem a kis fiuval a Royalba.

Kíváncsi voltam Jarmatzkynéra. Abból, a mit hallottam róla, igen nagy antipátiát éreztem iránta. Kíváncsi voltam hiu, kaczer, gögös és könnyelmű mivoltára.

De mikor megpillantottam, valami vad, csodálkozással vegyes meglepetés, vagy vágyakozás, vagy már magam sem tudom, minő érzés fogott el. Gyönyörű, bájos és végtelenül kedves hölgy állott szemben velem a maga egyszerűségében és bájában. Hanem azután megnyugodtam és egészen közömbössé vált nékem az asszony, csak kimondhatatlanul disztingvált modora és intelligenciája tartottak természetesen fogva.

Oly diszkrétül, oly finom és uri módon viselkedett, hogy teljesen kizárnak tartottam a róla szóló meséket és halálosan lehe-

tetlennek tartottam, hogy ez a finom és előkelő uri asszony oly szörnyen kaczer, kicsapongó és ördögös lehessen, a mint férje és mások, a kik ismerték, ezt előadták.

Alig egy félóráig beszélgettünk, kis fia ott játszadozott körülöttünk és mi a legudvariasabb barátságban váltunk el. De ezzel azután vége is volt minden különösebb emóciónak bennem, csak Jarmatzky-nak nyilatkoztam, hogy én egészen el vagyok ragadtatva volt feleségétől és azt hiszem nem mindenben ő a hibás, a mit terhére rónak.

Ekkor Jarmatzky így felelt nekem és sirva — bánva ma látom be csak, mennyire igazza volt:

— Mindenki így van ezzel az asszonnyal, mig saját szenvedésén át meg nem tanulja ismerni őt. Ellenállhatatlan, mint tán senki más ezen a földön. Tettetni pedig úgy tud, hogy soha ember nem lesz, a ki igaz gondolatát el tudja találni. Különben is furcsa és előkelő passziója az, hogy minden embert, a kivel érintkezik magába bolondit. Igen, ez a mániája és oly erő van benne, oly félelmes ez a hatalma, hogy nem lehet elszabadulni tőle, ha már egyszer hálójába került valaki. Ha ez az asszony történetesen II. Katalin czárnőnek

lesz az udvarhölgye, tán a történelmet is megváltoztatta volna, és biztos vagyok benne, hogy tömérdek lett volna azok száma, a kiket ő küldetett volna Szibériába, miután kihasználta és meguntta már őket, és biztos vagyok benne, hogy áldozatai még a kínos rabságban is áldva áldották volna, mert soha sem jöttek volna rá, hogy a barátnőjüknek köszönhetik sorsukat. Tudom jól, hogy inkább magában kételkedne az ember, mint benne, inkább azt hinné, hogy rosszul hall, mint néki el nem hinné a hihetlent. Sőt azt hiszem, maga a jó öreg Uristen is, ha egyszer eléje kerül, zavarban lesz, mert nem fogja kiismerni magát Haverda Mariskával szemben.

Erre nem tudtam felelni; utóvégre Jarmatzky nyolcz évig a férje volt, én pedig csak egy félóráig beszélgettem vele.

Két hétig nem is gondoltam Haverda Mariskára, mikor egyszer Jarmatzky azzal a kéréssel jött hozzám, hogy keressem fel volt feleségét ismét. A kis fiut t. i. az asszony időközben visszaküldte apjához és most kéri, hogy négy-öt napra küldje hozzá látogatóba.

Megkért hát Jarmatzky, hogy világozsítsam fel az asszonyt, mennyire káros a gyermek nevelésére az, hogy mindig más-más, négy-öt napos nevelésben részesüljön

és győzzem meg róla, hogy sokkal praktikusabb volna, ha a kis fiut hetenként egy-két órára hozzáküldené.

Idegesen és nyugtalanul mentem el Mariskához, előadtam neki a megbízatásomat, de oly idegesen és bántóan védte a maga igazát, annyira kellemetlenül viselkedett velem szemben, hogy megbántva és lesújtva távoztam tőle.

Nem szerettem. Valami furcsa és lapangó érzés lekötötte érdeklődésemet, de józanságomat nem vesztettem el. De megbántatásomat még kevésbé tudtam elfelejteni és haraggal gondoltam rá, mert megcsúfolva láttam érdeklődésemet és azon szimpátiát mellyel éppen férje előtt védelmére siettem.

Elhatároztam, hogy többé feléjese nézek az asszonynak és most már látom, hogy ez hiu és értelmetlen föltétel volt. Ekkor már benne volt az életemben Haverda Mária annyira, hogy csak úgy nyom nélkül nem lehetett onnan kiirtani. Ő maga is érezte, hogy igaztalanul bánt velem és kereste az alkalmat, hogy velem találkozzék és eljárása ridegségét igazolja. Oly végtelenül kedvesen és szeretetreméltóan tudta ezt tenni, hogy mindaz a keserűség, melyet iránta éreztem, egyszerre eltűnt és azt hiszem, ugyanoly erős szimpátiává változott.

Annyira kedves volt hozzám, hogy értésemre adta, hogy szívesen lát bármikor, s keressem fel, ha másutt nem találom, minden délután öt óra felé a Royal-kávéházban, mert ott üzonnázik.

De mégis tartottam magam. Most már szinte védtem magam ettől az asszonytól, mert képe ellenállhatatlan erővel nyomult mindinkább szívembe. Védekeztem és menekültem tőle, feléje sem néztem és igyekeztem rá sem gondolni. Nem akartam azt sem, hogy Jarmatzky valahogyan rájöjjön, hogy feleségével állandóan találkozom, hát vagy tiz napig életjelt sem adtam magamról.

Tiz nap múlva azután véletlenül elhagadtam a Royal előtt és csak úgy ötletszerűen benéztem, hogy ott van-e Mariska.

Ott találtam és mint valami régi jó ismerősét, úgy fogadott, szememre hányva, hogy semmit sem törődöm vele. Én annyira meglepődtem, hogy szinte szólni sem tudtam és az asszony észrevette és még kedvesebb volt, annyira, hogy valósággal elbűvölve távoztam tőle. De, hogy szerelemre gondoljak, arról szó sem volt. Meghatott, hogy bizalmas volt hozzám és családi boldogtalanságát egészen feltárta, meghatott, hogy irántam szokatlan melegséggel és megértéssel érdeklődött és igaz, őszinte jó barátjának éreztem magamat; de, hogy

szeressem és hogy valaha enyém legyen, arra nem gondoltam. Még akkor sokkal józanabb voltam.

Hanem ezután nap-nap után találkoztam vele. Mindig végtelenül bájos és kedves volt, odaadó érdeklődéssel viseltetett irántam és csakhamar teljesen tisztában volt egyéniségemmel és úgy viselkedett velem szemben, hogy benne láttam azt a női ideált megtestesülve, a kit ifjuságom óta kínos vágyakozással kerestem. Mikor azután elpanaszoltam neki is, hogy családi életem minden nyugalom és boldogság ellenére mennyire nem megfelelő az én messzeszárnyaló álmaimnak, ezen a ponton ragadott meg és mindazt, a mit feleségemnél nélkülözni voltam kénytelen, megtaláltam Mariskában.

Belészerettem. Mart a szenvedély és kinzott a tudat, hogy a mit teszek, a veszttem lehet. Szerettem Mariskát, de éreztem, hogy ez a szerelem démoni lelkének az én lelkemre tett bilincse, éreztem, hogy akkor is szeretnem kéne őt, ha nem akarom és ez a kétségbeesett szerelem oly erősen nyugözött le, hogy már kötelezettségeimnek sem igen tudtam eleget tenni, mert minden gondolatom övé volt, és ha feleségem mellé nyugvóra tértem, arra kellett gondolnom, miért nem Mariska van itt mellettem?

De nem mertem ezt elmondani Mariskának. Félttem tőle, rettegtem tőle és meg voltam róla győződve, hogy, ha megtudja titkomat, soha, de soha többé nem tudok elválni tőle.

Kínosan vergődve kerülni szerettem volna a két-három napig feléje se néztem. De ekkor ő már észrevette gyötrődő vergődésemet, ekkor már tudta, hogy az övé vagyok, hogy rabja vagyok, hogy áldozata vagyok. Szerelmes kegyetlenséggel nem hagyott nyugton, telefonált, levelet küldött és minden lehetőt elkövetett, hogy magához kössön.

Emlékszem: egy ilyen sikertelen menekülés után ismét a Royalban ültünk. Mariska csendes, halk szava átjárta egész bensőmet és én reszkettem annak gondolatára, hogy ez az asszony másé is lehessen, mint az enyém. Még nem volt az enyém, de már kinzó féltékenykedéssel néztem, már akartam és gyilkos vágygyal gondoltam rá, haragos féktelenséggel gondoltam mindenkire, a ki csak közelében lehet. És Mariska tudta mindezt. Csendesen és halkán beszélt és csendes halk szavaival, bizalmas és gyengéd szeretetével kierőszakolta belőlem, hogy valljak neki, s akarva nem akarva, megnyugtassam őt diadaláról. Ekkor mondtam neki körülbelül ezt:

Mariska ne játszék velem. Ha érzelmeivel le nem számolt és nincs meggyőződve azoknak egy életre ható mélységéről és komolyságáról, úgy igen, én odaadom magának magamat. Szeretem, nem akartam, hogy ezt valaha megtudja, de megmondom, szeretem és nem tudnék mást szeretni. Nem vagyok tuczat-ember, szenvedélyem nem futó kalandra vágyás, egész lelkemet, egész valóságomat, vágyaimat és minden gondolatomat beleviszem. Egy családi boldogságot teszek tönkre és egy szegény asszonyt, ki minderről nem tud és a ki nem érdemli ezt meg, a kétségbeesés boldogtalanságába döntök. Gondolja meg, Mariska! Ne játszék, mert nem lehet velem játszani!

Haverda Mariska lesütötte a szemét és hosszú csend következett. Azután rámnézett hosszan, bizalommal és megnyugtatóan és két könyecseppet láttam az arcán végiggördülni. Aznap nem szólt egyikünk se egy szót többé. Szótlanul, csendes ujjongással váltunk el egymástól.

Másnap délután ismét találkoztunk. Átmentünk a Császárfürdőbe, honnan propelleren utaztunk a Várházig. A kis Jenő a fedélzeten szaladozott, a kajütben pedig Mariska mellettem ült, szorosán hozzám simult, karomat derekára huzta és szívéhez szorította a kezemet. Közel hajoltunk egy-

máshoz, éreztem, milyen forró volt a lehellete és ajkunk egy örökkévalóságnak tetsző pillanatban hosszú-hosszu csókban összeforrt.

Ettől a naptól kezdve rabja voltam. Családi életem lehetetlenné vált és nem lettem sehol se nyugtomat. Összehasonlítottam feleségemet Mariskával és türhetetlennek találtam otthonomat.

Másnap lakására hívott Mariska, a hol eddig még egyszer sem voltam, és hogy itt a maga odaadó és búbajos asszonyiségében, leplezetlen odaadásával állott előttem, megittasulva csodás hatalmától és asszonyi szépségétől, eléje borultam és köszöntem neki és a Mindenhatónak, hogy hányatott és keserves életemben ezt a pillanatot megérni engedte!

Vágytam és remegtem érte, óhajtottam és minden csepp véremet neki akartam áldozni. Szerettem, mint még soha asszonyt, és szerettem, a hogy tán soha még nem szerettek. Kétségbeesett szerelem volt ez, mélységes, bűnös, lángoló szerelem! Enyém volt és örjítő boldogsággal öleltem magamhoz és elborítottam isteni testét, lázas, égő csókjaimmal! A közelsége bódított már, és most, hogy enyém volt minden titka, hogy asszonyi szépségét nékem adta, ujjongani, harsogni szerettem volna boldogságomat.

És ilyen érzésekkel kellett hazatérnem közönyös, szürke otthonomba és egy-egy ilyen mámoros nap után kellett feleségemhez visszatérnem. Nem volt ez élet. Minden este tizenegyig, féltizenkettőig voltam nála, szenvedélyes, vértforraló ölelések közben: és nap-nap után didergő lázban, kimerülve tértem Ujpestre haza!

Igen, a hogy lekötött, az több volt a bűbájnál, több a csodásnál és sokkal több, mint a démoni hatalom minden ereje.

Azután, hogy legelőször lett enyém, másnap ismét felkerestem. Szerelmesen és ujjongva közeledtem feléje, de ő oly nyugodtan, oly előkelő diszkrécióval és olyan hidegen elutasító közömbösséggel fogadott, mintha semmi, de semmi nem történt volna. Én nem szólhattam, énnékem hallgatnom kellett és fölcsigázott, féktelen véremnek másutt szereztem kielégülést. Kegyetlenül találtam Mariskát, de ezzel csak még jobban lekötött engem és haragosan gondoltam rá, mikor feleségemmel voltam kénytelen megcsalni őt. És ilyenkor ismét feleségemhez fordult szívem, odaadó jósága lebilincsel, hanem Mariska mégis oly ellenállhatatlanul markolt a szívembe, hogy nem tudtam szerelmemtől szabadulni.

Egy hét mulhatott el és egy forró csökes estén ismét enyém lett Mariska és

oly mohósággal öleltem magamhoz és oly mohósággal ölelt (ő is, mintha legelső szüzi csókra forrottunk volna egybe. Sirva csókolt és kaczagott reám, ölelt és husomba vájta a fogát. Féktelen, hörgő szerelem volt ez és nem tudott betelni a csókjaimmal. Másnap pedig újra olyan volt, mint a jég.

Szenvedélyemet ez a végletekig forralta. És ezt a játékot ismét és ismét megújraza, úgy, hogy az őrjöngés szélén állottam olykor, de mindig el tudta találni azt a pillanatot, a mikor napok kinjáért egy-egy istenien szép perczen kárpótolt.

Minden gondolatommal azon voltam, hogy enyém legyen. Enyém legyen a teste és a lelke. Szellemes voltam, minden erőmet összeszedtem, hogy szellemi felsőbbséget szerezzek felette, ötletes voltam és általa nem is sejtett módon tudást árultam el, hogy mindezzel csak a magam erejét és fölényét biztosítsam.

Órákon át törtem a fejem, hogy minő udonságokkal bilincseljem le és a perverzitásig menő raffineriával igyekeztem érzékiségét is a magam javára lekötöni.

Természetesen ez a változás egész valómon meglátszott. Ideges, izgatott lettem, hivatalban dolgozni alig tudtam és alig vártam már a délutánokat, hogy Mariskához

siethessek, a kinél kettőig háromig voltam az éjszakában.

Feleségem ezt természetesen nem tudta tűrni. Alig ebédeltem odahaza és reggelenkint érkeztem mindig haza, reá pedig alig néztem. Alig szóltam valamit és minden csekélység a legnagyobb mértékben felingerelt. Mariska annyira lekötött, hogy ha rá gondoltam, már a gondolataimat is megzavarta, már ekkor is ölni tudtam volna.

Feleségem kijelentette, hogy elhagy engem. Megrémültem a következményektől, de szenvedélyemtől nem tudtam szabadulni.

Mariska ismét hidegülni kezdett, ez azután végleg és annyira felbőszített, hogy annyira vágyódtam utána, hogy ha nem is töltöttem nála az éjjeimet, inkább az utcán kóboroltam, semhogy haza kelljen térnem.

De azután újra megkivánt Mariska és én minden igyekezetemét összeszedtem, hogy lekössem magamnak. A végletekig fel tudtam izgatni és most már magamon tapasztaltam, hogy ez a módszer a leghatásosabb. Felizgattam hát és könyörögni hagytam. Telhetetlen vágyakozását kielégítetlen hagytam kis időre, hogy azután egy-egy szerelmi összecsapás annál hevesebb, annál örültebb legyen. Néha félájultan hagytam magára, hogy azután másnap nyilaló lágyékkal bár, deuj ölelésre magamhoz vonjam.

Április vége felé Mariska azzal állt elő, hogy anyjának egy régi ismerőse ajánlotta neki, hogy menjen hozzá lakni, mert a szállodai lakás, pláne a Royalban ugyanis nagyon költséges. Kérte, hogy vegye igénybe négy szobás lakásának két szobáját és szerezzen az egyik szobára még egy lakót. Mariska elfogadta ezt az ajánlatot és felszólított engem, hogy én legyek az a másik lakó. Feleségemmel ugyan május elejére felbontani határoztuk el a háztartást, de én Jarmatzkyra való tekintettel nem akartam Mariskával együtt lakni. Erre azután Mariska kijelentette, hogy akkor más valaki lesz a lakótársa és ezzel annyira fel tudott izgatni, hogy felvettem a szobát.

Május elsején szegény jó feleségem elutazott az anyjához. Én őszintén megsirattam a mi feldult életünket és minden könny, melyet a szemén láttam csillogni, égető vádként marcangolt engem, de nem tehettem róla, szerettem Mariskát. Behurczolkodtam az új lakásomba és nemsokára Mariska is odajött lakni. Egy előszoba választotta el lakásunkat, de hát én igazán állandó vendégségben voltam nála.

Eleinte Mariska végtelenül szives, bizalmas és gyerekes módon kedves volt. Ha jöttem, alig várt, ha mentem, tréfás sirással bucsuzott tőlem. Ölemben ült, simo-

gatott, csókolt, kaczerkodott, egyszóval új meg új szépségeit tárta fel csodálatos lényének. Én is minden igyekezettel azon voltam, hogy új meg új oldalról vonjam magamra figyelmét és mondom, a legválogatottabb raffinériával igyekeztem lekötni a szenvedélyét.

Oly boldog és oly megelegedett voltam, hogy el tudtam felejteni mindazt a keserűséget, melyben már részem volt életemben.

Egyszerre azonban, minden ok nélkül, Mariska megváltozott. Nem tudom, mi lehetett az oka, tán belefáradt már a féktelen szerelembe, de rideg, ideges lett és mind követelőzőbb igényekkel lépett fel ellenem. Szüntelenül költséges szórakozásokat kértett és oly erkölcsi felfogással adta elő igényeit, a társadalommal szemben való állítólagos kötelezettségeit, hogy hittem, hogy belőle magamnak való feleséget faraghatok, tökéletesen megingott.

Megdöbbsentem és már becstületességében is kételkedni kezdtem. Órákig sétáltam fel s alá szobájában és magyaráztam, hogy anyagi viszonyaim nem engedik, hogy pazaroljak; hogy, ha igazán szeret, meg kell most elégednie azzal, a mit nyújthatok neki. Valósággal ridegen utasította el minden védekezésemet, bár nem egyszer igazat adott nekem. Igen, igazat adott, de kije-

lentette, hogy mindenek ellenére ő az ő igényeiről lemondani nem hajlandó.

Kétségbeestem és ő még kegyetlen cinizmussal vádolt meg állítólagos szomorú helyzetéért. Szememre vetett mindent és azt is, hogy csak az én jövedelem akadályozta meg abban, hogy valami előkelő fürdőhelyen, Montecarlóban vagy egyebütt nem telepedett le grand-cocotteként és ez a kijelentés érthető módon kétségbeejtett. Szomorú, sivár volt ez az idő és én végtelen fájdalomtól lesujtva, mint kőbőr eb jártam az utcákat és kerültem őt, mert nem tudtam szemrehányásait sokáig tűrni.

Egyszerre azonban megint megváltozott. Bejött hozzám és magához vitt. Ujra kedves volt, újra jó volt, újra ölelt és csókolt. Bocsánatért esedezett, ha megbántott talán, de azért nagy igényeiről nem mondott le. Mindössze az történt, hogy szélszélyes magaviseletével nem kinzott, de azért a régi baj megmaradt, nagyzóló hóbortjairól nem tett volna le a világot sem.

Minden nap színház, orfeum, kávéház és egyéb multságok, nagy vacsora és a többi, miknek költségeit mind én fedeztem. Erről tán szólni sem kéne és gavallériám tiltakozik is ellene, de meg kell írnom, hogy örült szerelmemben miket követtem el ez asszonyért. Jövedelemem nem volt több 250

forintnál és háromszor ennyi is kevés lett volna. Adósságot adósságra csináltam és ez még mind-mind nem volt elég. Mariska sohasem tudta, hogy pénzzavarban vagyok. Erről józslésem és gavallériám tiltotta, hogy szóljak neki. Az ő 150 forint apanázsa, melyet egy pénzembertől kapott apai örökségének terhére, eluszott minden hónapban, hogy mire, azt csak most tudtam meg. Egy barátja volt még régebbi időkből és azt tartotta ki ezzel a pénzzel, míg én nyakig usztam az adósságban.

Két hónapig ment már ez így, mikor ismét kérleltem Mariskát, hogy hagyjon fel ezzel az étellel. Vállat vont s odavágta, hogy ha nem akarok vele tartani, ám jó, meggy ő maga is. Mit tehettem volna: ahuztam a keserves igát tovább, keserőséggel a lelkemben és hideg gyűlölettel a szívemben Mariska iránt.

Egyszer csak Mariska elkezdte hangoztatni, hogy jön a nyár, fürdőre szeretne menni, teremtsen elő a szükséges pénzt. Azután meg 600 forintot kért, melyre, mint mondotta, mulhatatlanul szüksége volna.

Nem tudtam a pénzt előteremteni. Könyörögtem, hogy ne legyen kegyetlen, erre ő azzal állt elő, hogy van Szegeden egy barátja, ki már régen eseng a kegyeiért és a kít eddig mindig visszautasított, majd attól szerez pénzt, ugyis sokat kínálta már neki.

A féltékenység kinzott most már és minden követ megmozgattam, hogy a szükséges pénzt előteremtsem. De bármit is csináltam, nem tudtam magamon segíteni. Még külön munkát sem vállalhattam a hivatalon kívül, mert egyrészt a sok tivornyázás, másrészt a Mariska telhetetlen szerelme és kinzó magaviselete fizikailag és szellemileg megtörtek.

Azután meg mind újabb és újabb követelésekkel állt elő. Most már a fürdőhelyre való utazáson kívül azt kívánta, hogy egy háromszobás lakást vegyek föl és azt hiteltre butoroztassam be. Láttam, hogy ennek vége a tökéletes züllés lesz és hogy tönkreteszem magamat, ezért titokban már azon gondolkodtam, hogyan szabaduljak Mariskától. Vissza akartam térni feleségemhez. Viszont Mariska olyankor, a mikor észrevette habozásomat és kétségeimet, oly szeretetreméltó és oly kedves volt hozzám, hogy egy időre ismét elfeledtem minden keserőséget s örültem még, hogy Mariskát ismét jónak, kedvesnek, odaadónak látom. De azután végre már oly türethetlenné vált az életem, hogy végső kétségbeesésemben öngyilkosságra gondoltam. Irtam Mariskának és azzal a szándékkal, hogy a legközelebbi faluban lelövöm magam, elutaztam.

Irtózatosan fel volt dülva a kedélyem!

Végtelenül fásultan és kétségbeesett czinizmussal nem bántam már semmit. Láttam, hogy nékem czéltalan az élet, csak keserűség és kiábrándulás a részem. Miért huztam volna tovább az igát? Inkább a halált választottam.

Felültem a vonatra. Elővettem a revolvert, — magam voltam egy első osztályu szakaszban — és elkezdtem nézegetni. Belebámultam a csőbe és halálos rémülettel gondoltam rá, ha ez a revolver most véletlenül elsülne és szíven találna, nem is tudnék róla, hogy meghalok. Kinéztem az ablakon és bámultam a vidéket. Lelógó kezemben tartottam a revolvert, de nem volt rá bátorságom, hogy magamra süssem. Félttem. Félttem, hogy rosszul találok és ismét csak szenvedés lesz a részem. Azután emberek haladtak el a fülke előtt, elrejtettem a fegyvert. Az állomáson leszálltam és kimentem a mezőre kóborolni. Elő-elő szedegettem ott is a kis pisztolyt, de nem bírtam, nem bírtam magamra fogni. Próbáltam vele a levegőbe löni, de annyira remegett a kezem, hogy ez a próbálövés sem sikerült. Hanem ekkor egy utszéli kövön nyugodtam és csendesen elgondolkoztam nyomorúságos sorsomon, felidéztem azt a sok-sok keserűséget, mely megmérgezte életemet és most már végleg elhatároztam, hogy itt

hagyom ezt a nyomorult vásárt. Mariskát is úgy gyűlöltem e perczekben, hogy csak egy kívánságom volt, ha őt magam előtt küldhettem volna.

A mint így ültem, lassan-lassan megereedtek a könnyeim. Sajnáltam magamat és sajnáltam az életet. De el voltam keseredve. Oda-oda szoritottam oldalamhoz a pisztoly csövét és igazgattam, hogy hogyan süssem el. Azután azon gondolkoztam, hogy elég biztos-e ha a szívre lövök. Végre azután, hogy sokan kezdtek az uton járni, felszedelőzködtem és visszavánszorogtam az állomásra, újra váltottam egy elsőosztályu jegyet és megvártam a legközelebbi vonatot.

Most már eltökélt szándékom volt, hogy a vonaton ledurrantom magamat. Magam voltam egy fülkében, felgomboltam ingemet és odanyomtam hirtelen a revolvert. Egy pillanat csak és nem éltem volna, de a cső oly hideg volt, hogy mikor testemhez ért, ijedten kaptam vissza. Ebben a pillanatban pillantásom a velem szemben csüngő tükörrre esett. Megláttam halálosan rémült, sápadt, beesett, verejtékező arczomat, kifejezéstelen, üvegesedő szememet és visszarogytam a pamlagra. Nem bírtam! Nem tudtam megválni az élettől. Egy pillanat volt, a mikor végleg el voltam szánv: — és abban a pillanatban nem voltam józan

és nem tudtam mit csinállok, de most már gondolkozni és érezni tudtam. Ráborultam a pamlagra és hosszan zokogtam.

Azután néhány nap múlva, a nélkül, hogy Mariskát felkerestem volna, elutaztam a feleségemhez! Szeretettel és jóságos megbocsájtással fogadott és áldott jó szívvél fátyolt vetett minden komiszágomra. Alig voltam azonban egy napig tán Balatonfüreden, már Haverda Mariska utánam küldte Rónay Rezsőt azzal az üzenettel, hogy magyarázzam meg eljárásomat. Beláttam, hogy ehhez joga van, vissza is utaztam és megmagyaráztam neki, hogy ezt az életmódot tovább folytatni nem tudom és mert ő nem volt hajlandó megváltozni, nékem kell óvakodnom a súlyos következményektől!

Mialatt ezeket az ügyeket elintézni óhajtottam vele, a hangulatok és érzelmek egész skáláját játszotta el előttem. Volt közömbös, volt szerelmes, kétségbeesett, kaczer, csábító, visszataszító, izgató a végletekig, úgy hogy azt se tudtam tulajdonképpen, hanyadán állok vele.

Végtére azonban kitört belőle igazi egyénisége. Körülbelül ezeket mondotta:

Látom, hogy maga nem tud választani közttem és a felesége között. Miért? Hát muszáj magának minden áron szolid családi életet élni? Nem tud egyedül lenni,

mint annyi más ember? Mit akar?... maga már a feleségével nem lehet boldog, mert én utánam nem következhetik egy szimpla, nyárspolgári zsánerű asszony. Mit akar? Maradjon velem, a míg én is magával akarok maradni és ne törődjön a jövővel! Örüljön, hogy a magáé vagyok és használjon ki minden percet, a mit én nyujtok magának és használjon fel minden csepp vért, a mivel magához köthet! Ha pedig azután kiélveztem már magát és nem élek tovább magával, ha ezt nem bírja ki, akkor löjje magát föbe. Fél tőle? Lássá, én asszony vagyok, de egy perczig sem volnék gyáva, ha sor kerülne rá!

Most azután végleg el voltam tökélve, hogy Mariskát elhagyom. Mikor azután még azt is elmondta végtelen czinizmussal, hogy sajnálja, hogy nem löttem magam agyon, mint a hogy megirtam, mert néhány ismerősének már elmondta ezt, láttam, hogy ez az asszony ördögöm és tönkreteszi életemet, ha tovább is vele maradok.

Szinte szöktem előle és levelet irtam neki, hogy végleges elhatározásom, hogy többé sohasem térek vissza hozzá.

Balatonfüreden feleségem örömmel és végtelen gyengédséggel fogadott és látszott rajta, mennyire örül, hogy visszatértem, mert félt, hogy ismét Haverda Mariskánál

maradok. Minden gondolatomat elleste, mindenben a kedvemben járt és talán a csillagokat is lehozta volna az égből, ha tudta volna, csak hogy az én szeszélyes kedvemben járjon.

Az első héten még bántott a Haverda Mariskától való elválásom, de ha arra gondoltam, mily kellemetlen és bántó volt utolsó találkozásunkkor, megnyugodtam és hálát adtam az égnek, hogy megszabadi-tott tőle.

Tíz nap mulhatott el így, mikor egyszer csak egy hosszú levéllel Mariskától Balatonfüredre érkezett Rónay Rezső.

A levélben szenvedélyes hangon tett szemrehányások után végtelen szerelémmel kért bocsánatot Mariska, ha netán megbántott volna és azzal okolta meg eljárását, hogy feleségemre való féltékenysége és az a keserűség, hogy én el akarom hagyni, annyira elvette az eszét, hogy igazán azt sem tudja mit tett és mit beszélt. De ígért, esküvel fogadta, hogy teljesen meg fog változni, hogy alkalmazkodni fog hozzám, mert szeret engem és nem tud nélkülem meglenni. Könyörgött, hogy térjek vissza hozzá és majd meg fogom látni, minden megváltozik.

Én csak szóval válaszoltam a levelére és meglehetősen kurtán, hogy t. i. hagyjon

nekem békét, felejtsem el, a mint én is el akarom felejteni. Én most visszatértem a feleségemhez, ne akarja családi boldogságomat ismét feldulni. Én vele nem tudok boldog lenni, mert akárhogy is szeretném, nagyon jól érzem, hogy Mariska engem csak a romlásba dönt.

Mariska azonban nem hagyott nyugton. Naponta kétségbeesett leveleket küldött az expressz postával, azután ötször leküldte hozzám Rónay Rezsőt, de én csak nem engedtem.

Leveleiben örülésig menő szerelméről írt, ígért családi boldogságot, békét, jószágot és csak azt az egyet kérte tőlem, hogy térjek vissza hozzá. Minden igényéről lemondott ezekben a levelekben, akár egy-szobás kis lakással beéri, — írta — csak azt az egyet kéri, hogy szeressem újra és térjek vissza hozzá! Majd újabb levelekben azzal fenyegetett meg, hogy ledér életre adja magát, hogy nyilvános botrányokat fog rendezni, és hogy a legközönségesebb ringyók közé fog beállani, ha nem térek vissza hozzá és mind ezért az én lelkiismeretem lesz felelős, mert ha csak egy kissé szerettem, nem lehet nekem közöm-bös, hogy mi lesz belőle.

Nem tudtam most már hogy mit tegyek. Oly hangon írt, oly meggyőzőek voltak szavai,

hogyminden haragot, minden boszúságot elfeledtem. Mindinkább hatalmába kerültem régi szenvedélyemnek és ismét kezdtem foglalkozni a tervvel, hogy visszatérek Mariskához.

Es mindez szegény feleségem előtt történt. Neki végig kellett néznie szörnyű lelki harcomat és látnia kellett, mint gondolok szerető oldala mellett egy másik aszszonyra. Láta és kétségbeesett annyira, hogy már öngyilkosságot is emlegetett.

Ott volt Balatonfüreden a feleségem egy unokabátyja, a ki róm. kath. pap. Ennek panaszoltam el szörnyű kinjaimat és tőle kértem tanácsot arra, hogy mitévő legyek. Mutattam neki Mariska leveleit, elmondottam viszonyunkat és mikor aztán ő is úgy nyilatkozott, hogy Mariska szavait őszintéknek tartja, már megérlelődött bennem az elhatározás. Határozottan azt tanácsolta, hogy ne maradjak feleségemmel, mindkettőnkre való tekintettel, mert hiszen mindkettőnknek csak kin így az élet. Józanul és okosan beszélt velem, jóakarattal és szánalommal, meg aztán meg is ígérte, hogy feleségemmel ő mindent rendbehoz és meg fogja magyarázni, hogy a mi történt, annak úgy kellett történnie, a hogy megesett és biztosított, hogy elejét fogja venni minden katasztrófának.

Visszatértem tehát a fővárosba, mert

hivatalbeli szabadságom ugyanis lejárt. T. i. nem voltam már régi helyemen Jarmatzkyval, mert az tudott viszonyunkról, meg aztán a túlfeszített munka, Mariska szexuális telhetetlensége, annyira elcsigázott engem, hogy mielőtt új beosztásomat a hivatalban elfoglaltam volna, hat heti szabadságot vettem magamnak, mely most járt le.

Eredetileg az volt ugyan a tervem, hogy a hat heti szabadság után, mikor testileg-lelkileg kipihenem magam, új életet kezdek szegény jó feleségemmel, de ezt a a békés tervemet megzavarta Mariska!

De azért visszautazásomkor még nem volt végleges az elhatározásom, hogy visszatérek Mariskához. Inkább békés elválást szerettem volna és azt akartam, hogy holmijaimat, melyek Mariskánál voltak, elvigyem tőle.

Furcsa gondolatok leptek azonban meg, mikor meghallottam, hogy Mariska összes dolgaimat elzalogosította. Hanem a mikor Mariskával találkoztam, mikor újra kedvesen, szerelmesen, szomoruan fogadott, mikor izgató csábításaival újra hatalmába kerített, elfeledtem, hogy milyen haraggal gondoltam eddig rá és nem volt elég lelki erőm ahhoz, hogy elszakadjak tőle.

Feleségem is feljött a fővárosba, hogy hazaszállítsa butorait és többször találkoz-

tam vele, de mindig szörnyű lelkifurdalások emésztettek, ha elváltam tőle. Láttam mennyivel nemesebb, jobb és tisztesegebb Mariskánál, mennyivel önzetlenebb hitves és jobb háziasszony. Mennyivel szelidebb a lelke és hogy szeretete is őszintébb és inkább a lelkéből fakad, mint a Mariskáé. Mindezt tudtam és láttam, de Mariskát elhagyni még sem bírtam. Mariska is megváltozott. Szerény, jóságos és alázatos volt, nem érintkezett idegenekkel és annyira odaadó volt, hogy egy szebb jövőben kezdettem reménykedni. Azonkívül örült testi szerelmem kötött hozzá, annyira, hogy ez a szenvedély minden mást legyőzött bennem. Ha egyszer magamhoz ölelhettem, az engem minden bánatért kárpótolt és voltam olyan vak, hogy nem vettem észre, mennyire eszköz vagyok én csak az ő tulhajszolt szexuális vágyainak a kielégítésére.

Mielőtt hivatalbéli szabadságom véglegesen lejárt volna, ajánlatot kaptam Rákospalota községétől, hogy lépjek annak szolgálatába, mert néhány hónap múlva több jegyzői állás üresedik meg és nagyobb jövedelmem lehet, mint Ujpesten.

Mariskával megbeszéltem a dolgot és ő beleegyezett a cserébe, mert különben is kellemetlen volt neki, hogy ha feleségem lesz, hogy akkor volt férjének legyek alan-

tasa. Otthagytam tehát újpesti állásomat és Rákospalotára mentem azon biztos reményben, hogy ott néhány hónap múlva jegyzőnek választanak és akkor körülbelül 2400 forint évi jövedelmemből és Mariska évi 1800 forint apanázsából igen szépen, békésen és csendesen meg fogunk tudni élni.

A míg Balatonfüredről vissza nem tértem, egyáltalán sejtelmem sem volt Mariska pontos anyagi viszonyairól. Azt tudtam, hogy örökségének terhére 150 forint apanázt húz egy pesti bankártól és azt is tudtam, hogy nagyon el van adósodva. De az örökség nagyságáról nem volt tudomásom.

Most azonban megtudtam, hogy adósságai meghaladják még örökségét is és hogy az apanázs csak három évre van biztosítva. Mariskát aggasztotta, hogy mi lesz, ha három éven belül pere el nem dől és ő pénz nélkül marad. Igyekeztem megnyugtani, hogy, ha vidékre megyünk lakni, ott szerényebben élhetünk és különben is a minimum, a mit ott kereshetek, 4–5000 forint lesz.

Igyekeztem megkedveltetni vele a falusi békés életet, de nem volt hajlandó beleegyezni, bár eléggé ecseteltem annak szépségeit és eléggé bizonyítottam, hogy a vidéki társas élet mennyire kedvesebb és egészségesebb a fővárosinál. Egyre azt haj-

togetta, hogy nem akarja eltemettetni magát a faluban és hogy különben sem tud úgy élni, hogy neki magának ne legyen pénze, melyről senkinek felelősséggel nem tartozik. Ilyenkor hevesen kifakadt anyja ellen, a ki valóban, a hogy mindenki beszélt róla, a rosszaság és zsugoriság mintaképe volt. Egész legendák keringenek az öreg Haverdáné rémtetteiről és a legvisszataszítóbb az volt benne, hogy nem csak bántotta leányát és igyekezett annak életét feldulni, de a leggyalázatosabb pletykákat is terjesztette róla és soha másként nem nyilatkozott, mint: leányom az a ringyó!

Köztudomásu volt, hogy lányát az örökségből kitagadta és hogy mindent eladott, ami eladható volt, csak hogy halála után lánya kezére semmi se kerülhessen. Rémséges históriákat hallottunk róla és olyankor Mariska mindig egészen magánkívül volt. Én ismeretlenül is meggyűlöltem az öreg asszonyt és nem tagadom, meg lehet, hogy olyan kijelentéseket tettem: „Bizony még én is másvilágra küldeném azt a boszorkányt!” Ezzel azonban nem valami határozott terv vagy cél járt, hanem csupán az, hogy kifejezést adtam mély megvetésemnek és mondhatnám gyűlöletemnek az iránt a vén asszony iránt, a ki nem csak Szabadka környékén volt híres kegyetlen

zsugoriságáról és szivtelenségéről, hanem még Mariskát is, ha nem is közvetlenül, de állandó izgalomban tartotta és életét elkeserítette.

Hogy Balatonfüredről visszajöttem, tisztában voltam már Mariska anyagi viszonyaival is. Megtudtam többek között, hogy apanázsát napi öt forint részletekben kapja meg. Nem azért, mintha ő kérte volna erre hitelezőjét, félvén, hogy elkölti a pénzt, hanem azért, mert a bankárnak is rosszul ment a dolga és nem győzte volna az egyszerűre való kifizetést. Takarékossgot ajánlottam Mariskának, a kinek minden krajczár pénzemet odaadtam és azt is proponáltam, hogy a költséges lakás helyett inkább vegyünk fel magunk egy tisztességes lakást és hagyjuk ott Rónayékat. Mariska ebbe szívesen belement és ettől kezdve valóban boldog és szerény családi életet éltünk és én nyugodt meglelégedéssel láttam, milyen igazán más és jóra való asszonnyá válhatik még Mariska. Munkámat és hivatalomat most már a legnagyobb közmegelelédesre teljesítettem, odahaza pedig meleg, boldog fészek várt reám. Nem költekeztünk, nem pazaroltunk, nem dorbézoltunk, hanem egészen egymásnak éltünk. Én vártam válóperem befejezését, Mariska pedig örökségi perének végét remélte.

Jarmatzkyval is a legbékésebben elintéztem, hogy kis fiát adja édesanyjához és bejelentettem neki, hogy Mariskát el fogom venni feleségül. Nem mondtam meg neki, hogy máris együtt élünk, de azt hiszem, ő ezt ugysis tudta. A kis fiu ettől fogva nálunk volt és valóban nagyon szépen gondját viseltük és a gyermek engem is nagyon megszeretett, aminthogy már előbb is igen ragaszkodott hozzám.

Októberben történt, hogy a Hauer czukrászdában egyszerre Mariska nyugtalanul odaszólt hozzám, hogy távozzunk, mert egy neki kellemetlen emberrel való találkozástól akarja megkímélni magát. Ez a kellemetlen ember Vojta Antal volt.

Elmondta azután róla Mariska, hogy neki unokabátyja, valamikor katonatiszt volt, de adósságai és más egyéb kellemetlenségek miatt le kellett rangjáról mondania, nős ember ugyan, de az első feleségétől elvált és a másodikkal sem él rendesen, könnyelmű, léha, kártyás, iszákos, jellemtelen ember, a kivel a család egyetlen tagja sem érintkezik. Ezután többé nem került szóba Vojta Antal.

Békén és csendesen éltünk ezután is, nyugodt boldogságban.

Körülbelül egy hónap mulva, hazatérve, azzal fogadott Mariska, hogy délelőtt talál-

kozott szabadkai ügyvédjével, a kinek véleménye szerint a per egy-két hónap mulva el fog dőlni. Addig is még néhány fontos tanut kell kihallgatni, a kik közt Mariskára nézve egyik legkedvezőbb vallomást éppen Vojtától várják. Én ezeket minden további megjegyzés nélkül vettem tudomásul. Nem ismertem Vojtát, egy két piszkos ügyéről beszélt még csak Mariska, de tudtam, hogy ez az ember réme lesz a kettőnk szerelmének. Hogy kicsoda, micsoda, hogy minő szerepe lesz, arról természetesen nem volt sejtésem, de valami igen nagy és különös idegenkedés tette nekem ellenszenvessé már akkor, a mikor még nem is ismertem. De nem volt jogom ellentmondani annak, hogy Mariska találkozzék vele. Csak annyit jelentettem ki, hogy én nem akarok vele találkozni és, mialatt Mariska fogadja, eltávozom hazulról. Mariska pedig megígérte, hogy barátságosan bár, de csak a legszükségesebb mondanivalóját fogja Vojtával elintézni. De fogadnia kellett őt, mert perében igen sok függött Vojta vallomásától.

Aznap, mikor Vojta feljött hozzánk, elmentem hazulról, a nélkül, hogy találkoztam volna vele és vagy tíz óráig este kóboroltam az utcákon, jártam kávéházról-kávéházra. Ideges, nyugtalan, rosszkedvű voltam. Nem találtam sehol a heijeye-

met és haza sem igen mertem menni, mert féltem, hogy ott találom Vojtát. Valósággal rémüldöztem attól a gondolattól, hogy én ezzel az emberrel találkozom. De elcsodálkoztam, mikor este tíz óra felé hazajövet, Vojtát még ott találtam. Már az előszobából akartam visszafordulni, de Mariska könyörgött, hogy maradjak és így ott megismerkedtünk. A bemutatkozásnál történt, emlékszem rá, hogy úgy fogtunk kezét és úgy néztünk egymás szemébe, mintha két régi és halálos ellenség találkozott volna. Vojta nem tudott a mi viszonyunkról, habár, azt hiszem, rögtön megsejtette, de abban bizonyos vagyok, hogy a maga galád terveivel már tökéletesen tisztában volt.

Vojta ezután mind sűrűbb vendég lett minálunk, végül már mindennap ott maradt az éjfélel órákig. Mariska folyton hangoztatta előttem, hogy korántsem olyan rossz ember, mint a milyennek lefestették és belém is szuggerálta a bizalmat Vojta iránt. Én eleinte idegenkedtem tőle teljes szívből, de azután annyira szerény és előzékeny volt irányomban és én egyrészt annyira hatása alatt állottam Mariskának, másrészt pedig annyira optimista és jólelkű a természetem, hogy összebarátkoztam Vojtával és szívesen is láttam.

Január hó közepe táján történt, hogy

Vojta hamis tanuvallomást tett Mariskának a perében. Ez időben történt az is, hogy Vojtáné Pesten járt, úgy december és január hó között. Ekkor Vojta már kevesebbet lehetett Mariskával és így én is nyugodtabb voltam. Mert ekkor már kinzott a féltékenység és nyugtalanság.

Egyrészt nagyon bántott, hogy Mariska most már bizalmasabb volt magánügyeit illetőleg Vojtával, mint velem és hogy nap-nap mellett találkoztak sokszor tudtomon kívül. Másrészt nagyon lesújtott egy-egy kijelentés, melyet Mariska elejtett, melyekből meggyőződhettem, hogy Vojta ajánlatokat tett Mariskának. Tépelődtem ezeken és végül is arra a következtetésre jutottam, hogy Vojta csak az esetre tehetett ajánlatokat Mariskának, ha az bármily kis mértékben is, de már viselkedésével is bátortást adott neki erre. De azt az egyet nem tudtam feltételezni Mariskáról, hogy Vojtával engem megcsalhasson, holott a börtönbeli szekrény jelenetkor meggyőződtem, hogy már januárban is megcsalt vele, saját bevallása szerint ugyan csak kétszer, de annál sűrűbben csaltak meg februárban, a mikor is majd minden nap együtt voltak.

Mint említettem, míg Vojtáné Pesten járt, nem volt oly sok bajom Vojta miatt, bár ekkor megint az volt szörnyen kelle-

metlen, hogy folyton Mariska anyjáról mondtak rémségesnél rémesebb történeteket és regéket arról, hogy hogyan beszél az öregasszony lányáról. Eleinte egész jó barátság volt a két asszony között és Vojtáné nem egyszer sajnálkozott Mariskán és nem egyszer átkozta vele együtt az anyját, de azután hogy lassan-lassan Mariska fölénye Vojtáné felett kidomborodott és hogy maga Vojta is egy heves összeszólalkozás alkalmával Mariska pártjára kelt, sőt feleségét tetteg inzulálta, Vojtáné haraggal vált el tőlünk és ennek tulajdonítható, hogy a szabadkai tárgyaláson rólam és Mariskáról olyan nyilatkozatot tett, hogy nyilvános erkölcstelen életet éltünk és éjszakánként köztünk fetrengett Mariska kistfia. Közönséges asszonyi bosszu volt az is, hogy Szabadkán a rokonság előtt becsmérőleg nyilatkozott Mariskáról, de pszichológiailag teljesen megmagyarázható. Ez is volt az oka annak, hogy Mariska egyik másik rokona, ki előzőleg szeretettel viseltetett iránta, most hirtelen elfordult tőle.

Vojta most minden erejével azon volt, hogy Mariskát tőlem elszakítsa. És fölényes viselkedésével, rávasz egyéniségével be tudta hálózni Mariskát úgy, hogy az teljesen a hatalmába került. Egy délután azután heves összetűzés támadt köztem és Mariska között

Vojta miatt. Ugyanekkor elmentünk a Royal kávéházba, hol Vojtával találkoztunk. Itt Mariska, szinte tudomást sem véve rólam, kedélyesen és fesztelenül csevegni kezdett Vojtával, majd a mikor később én panaszkodni kezdtem Vojtának Mariskára, oly rideg, kiméletlen és visszataszító volt, hogy felkapva kabátomat és kalapomat köszönés nélkül otthagytam őket. Két napig nem tértem haza.

Másnap hatkor hazamentem, hogy lássam mit csinál Mariska. Becsöngettem, de senki sem felelt. A házmesternétől tudtam meg, hogy elmentek Vojtával és másnap reggel, egy átbolyongott éjszaka után, azt is megtudtam, hogy Vojta, kinek eredetileg Szabadkára kellett volna utaznia, az éjszakát ott töltötte Mariskánál.

Kétségbe voltam esve, egész bensőm fel volt dulva. Megalázva, megcsalva, tönkretéve rohantam el és bárhogy igyekeztem is megmagyarázni Vojta jelenlétét, nem tudtam más eredményre jutni, mint hogy együtt fetrengettek, együtt csókolóztak abban az ágyban, melyben én élveztem eddig Mariska szerelmét.

Hosszu levelet irtam Mariskának telve szemrehányással és kétségbeeséssel és rögtön elküldtem Mariskának egy szolgálával. Azután egészen megzavarodva hivatalba mentem,

hol nemsokára felhívott telefonon Mariska és jelezte, hogy elutazik, de előbb beszélni akar velem. Nem tudtam ellentálni, felkerestem. Itt irtózatos dühöngés vett rajtam erőt, de ő oly jóságosan és annyi szeretettel csillapított le engem, hogy ismét nem tudtam hányadán vagyok vele. Ágyba fektetett, simogatott, mellém bujt és nem tehettem róla, örült szerelmem, szenvedélyem ismét erőt vett rajtam és elfeledtem minden bánatodást.

Igy ment ez heteken keresztül. Közöttünk állandó volt a perpatvar, csak Vojta volt nyugodt és megelégedett.

Egy teljesen felelősség nélkül tett megjegyzésem volt azután oka az egész katasztrófának. Egyszer tudniillik Vojtával beszélgetve azt a kijelentést tettem az öreg Haverdánéról, hogy az ilyen ördögfajzatot még én is képes volnék a másvilágra küldeni. Erről a kijelentésről azután nem esett szó közöttünk. Kijelentésem nem volt valamely czélnak vagy szándéknak kifejezője. Csak úgy mondtam, hogy ezzel azt a határtalan megvetést, melyet Haverdáné iránt éreztem, kifejezzem. Lehet, hogy előzőleg is tettem ilyen meggondolatlan nyilatkozatot, de hisz nem csoda, Mariska már legelső Royalbeli találkozásunkkor elpanaszolta, mennyit kell szenvednie az anyja miatt. Jó idő elmúlt

azután, mialatt engem Mariska délelőttönként Vojtával állandóan megcsált, mikor egyszer egy márczius közepe táján Mariska egy reggel azt beszélte, hogy álmodta, a mint anyját én és ő megöltük s azután a padlásra hűvezöltük.

Valószínű, hogy ekkor már Mariska és Vojta készen voltak a tervvel, melynek eszközeül engem akartak felhasználni.

Én az elbeszélésre ismét csak egészen könnyelműen azt feleltem, hogy: ha ezzel Mariska helyzetén segíthetnék, szerelemből megtenném.

Mariska kapva kapott ezen a kijelentésen és szuggeráló erejével szinte belém erőszakolta a gondolatot, hogy Haverdánét meg kell ölni. Elmondta, hogy minő nagy vagyont kapna, elmondta, hogy mily gyönyörű élet várna akkor reánk. Egész napon erről beszéltünk és Mariskával este elmentünk a Royal-kávéházba, hogy Mariska tanácsot kérjen Vojtától, a ki ügyes, raffinált ember s a ki detektív is volt, hogy úgy készítsük elő a dolgot, hogy azután rá ne jöhessenek.

Vojtát a kérdés meg sem lepte és mindjárt buzgón magyarázni kezdett. Ettől fogva ez volt állandó tárgyunk, a miről beszéltünk és ez időtől fogva Mariska ismét oly jó volt hozzám, mint boldogságunk első napjaiban. De eddig nem volt szó a gyilkos-

ságról. Bennem élesztették a bátorságot és Mariska hízlekedései egészen levettek a lábamról. Mariska mindent megtett értem, a mit csak tehetett. Nem ingerkedett, sőt még engem csillapítgatott és oly vehemens mohósággal szeretkezett velem, hogy nem tudtam kételkedni szerelmében. Szinte lehetetlennek tartom, hogy komédiázott volna, pedig mégis csak úgy volt. És mégis ezidőben saját bevallása szerint, majdnem mindennap odaadta magát Vojtának is. Szinte érthetetlen ez az állati telhetetlenség, mely nem elégedett meg azzal, hogy engem minden egyes alkalommal a végletekig kimerített, hanem még egy másik férfiú szerelmére is vágyódott. Vojta is barátságos és kedves, buzgó volt ebben az időben úgy, hogy én teljesen vakon követtem azt, a mit elhatároztak.

Vettünk egy katonai térképet, azon megkerestük Haverdáné birtokát és nap nap mellett találkozva Vojtával ezt a témát feszegettük, ennek módzatait beszéljük meg. Azután márczius 26-án Vojtával Szabadkán is jártam, hol ő mindent körülményesen megmutatott, megmagyarázott.

Erősen belelovalt még az ügybe ama körülmény, hogy egy alkalommal Mariska elmondta, hogy Vojta rólam úgy nyilatkozott, hogy ostoba, bárgyu ember vagyok és hogy inkább ő hajtja végre a gyilkosságot, mert

ügyetlen vagyok és elhibázom még a dolgot. Azután még más aprólékos dolgok mind-mind feltékenységet ébresztettek bennem Vojta iránt, hogy már valami igen erős vágy sarkalt tettem elkövetésére, gondolván, hogy ezzel egy csapásra visszahódítom magamnak Mariskát. Holott most látom csak, hogy minden mozzanat, barátságos és indulatos szó egy egységes és jól megtöntolt tervnek a szolgálatában állott, t. i. hogy engem a gyilkosságba belekeverjenek, belehajszoljanak, azután más uton megszabaduljanak tőlem.

Közben hanyagságomért és ambícióztlan munkámért hivatalomat is felmondták. Most már láttam, minő kényszerű helyzetbe jutottam és láttam, hogy abból csak ennek a démoni tervnek sikeres keresztülvitele menthet meg. Mariskát úgy szerettem, hogy ennél asszonyt örültebben még nem szerettem. Elhagytam feleségemet, elhagytam biztos állásomat, a másikat miatta vesztettem el, senkivel nem érintkeztem kivülről, számtalan bántását eltűrtem, minden pénzemmet neki adtam és most abba a nyomorult helyzetbe kerültem, hogy állás nélkül maradván, nem tudtam gondoskodni szükségleteinkről. Klein részletei kicsinyek voltak és majd megőriztettem a gondolat, hogy Mariska esetleg Vojtához fordul segítségért. Beláttam, hogy ebből a rettenetes

helyzetből vagy az öngyilkosság, vagy Haverdáné megöletése menthet csak ki. Mariskával együtt csak ebben láttunk menekvést és így még a körülmények is elősegítették azt a rettenetes tettet, melyet nem tudok másnak látni, mint Vojta és Mariska manőverjének. Mert Vojta és Mariska annak ellenére, hogy tagadták az utolsó perczig is, állandóan érintkeztek és hazugság, hogy április harmadikán annyira összevesztek, hogy nem beszéltek egymással. Elég az hozzá, hogy lassan-lassan minden körülmény ellenem fordult és minden percz a gyilkosság elkövetését sürgette.

A gyilkosság előtti napon elmentünk a Margitszigetre és egész nap szótlanok, szomorúak voltunk. Másnap elutaztam. Délután a városban voltam, megkerestem Haverdáné házát, voltam kávéházban is, azután, meglátva az asszonyt, utána mentem a szöllőbe. Közben eleredt az eső és én már azt hittem, hogy meg sem találom őket, mikor egyszerre mögöttem beszélgetést hallottam és megpillantottam Haverdánét másodmagával. Iszonyu vad félelem vett rajtam erőt. Meggyökerezett a lábam és szívem szinte hallhatólag dobogott, mellem úgy zihált, hogy szinte lélegzeni sem bírtam, a homlokomra pedig kiült a verejték. Reszkettem és nem mertem a revolvért elővenni.

De egyszerre, mikor egészen közel ért hozzám, eszembe jutott, hogy mi minden függ ettől az egy lövéstől, eszembe jutott Mariska és az a féktelen gyűlölet, melyet Haverdáné ellen éreztem, előrántottam a revolvért és lőttem. Azután elvettem magamtól a pisztolyt és elrohantam a nélkül, hogy vizsánéztem volna és a nélkül, hogy tudtam volna, találtam-e! Bolyongtam mindenfelé, míg végre, a nélkül még mindig, hogy tudtam volna, eltaláltam-e halálosan Haverdánét, felültem a vonatra és Pestre jöttem. Reggel érkeztem rettenetes izgalomban és Mariskával Klein Pál Lipót lakásán találkoztam. Mariska ekkor Deneberggel automobilon elutazott Szabadkára, én pedig egyedül maradtam. Aznap este értem jött egy detektív és Krecsányihoz kísért. Kihallgattak arra nézve, hogy a gyilkosság napján hol voltam és a szerencse annyira kedvezett, hogy sikerült alibimet igazolnom, annál is inkább, mert a tanúk, kikre hivatkoztam, mind egy nappal tévedtek, a mi kávéházi pinczéreknél nem nagy csoda. Szabadon akartak ereszteni, de a szabadkai rendőrség nem egyezett ebbe bele.

Elvittek azután Szabadkára, hol vagy ötven tanuval szembesítettek, de egyik sem ismert reám. A nyomozó hatóság azonban, látva Mariska iránti örült szerelmemet, ezen

az uton akart pressziót gyakorolni rám és kezdtek híreket hozni arról, hogy Mariska engem már régen megcsal Vojtával. Én ezt természetesen nem hittem el és bizva Mariska szerelmében és csupán érte aggódva, iszonyu kinok és kétségek között megmaradtam azon az állásponton, hogy semmiről nem tudok. Ekkor azután az ügyész egy üres szekrénybe ültetett és így hallgatta ki jelenlétemben Mariskát, a ki bevallotta, hogy igenis megcsalt már január óta és hogy februártól kezdve rendszeres, benső viszonya volt Vojtával.

Hogy ez hogyan hatott rám, azt le sem tudnám írni. Napokig zokogtam és a halált kívántam. Ime, mident megtettem ez asszony szerelméért és ő mindent elfogadott tőlem; az életemet tettem kockára és most arról kellett értesülnöm, hogy már hónapok óta másé volt, hogy a mikor jó volt és becézett, akkor komédiázott, hogy rutul megcsalt és hogy csak mindenben az eszköze voltam. Most már nem hallgattam.

És itt tisztáznom kell azt a rágalmozó hiedelmet, hogy én Mariska és Vojta viszonyáról tudtam már a gyilkosság előtt.

Igen, gyanakodtam rájuk és szemrehányásokat tettem Mariskának, de Mariska szavaira mindig szent meggyőződésem az volt, hogy bár Vojta kisértgeti őt, ő hű

hozzám és csak engem szeret. Még ama emlékezetes és gyanus két éjszakai esetet is oly meggyőző ártatlansággal tudta igazolni Mariska, hogy nem én, ki halálosan szerelmes voltam belé, de nálam sokkal nyugodtabb természetű ember is elhitte volna. És nevetséges a feltevés, hogy tudtam viszonyukról, mert ha tudtam volna, akkor mi indított volna oly kétségbeesésre, hogy a szekrényjelenet után mindent bevalljak és ezzel a magam nyakát is kockára tegyem. Nem, engem az bősitett fel, hogy rutul megcsaltak és csak az indított a vallomásra, hogy most már czéltalannak láttam az életemet, hogy nekem már mindegy volt akármi történjék is velem, de azt viszont nem akartam, hogy azok, a kik romlásba döntöttek és talán előre kaczagtak vak-ságomon, el ne vegyék méltó büntetésüket. De még ekkor is sajnáltam Mariskát, mert tudtam jól, hogy Vojta volt az ördöge.

És ekkor tűnt fel magam előtt szegyenletes nyomoruságom és ekkor láttam, megnyit vétettem szegény jó feleségem ellen. Hosszu és megbánó levelet irtam neki, melyre megindítóan válaszolt. És ha akkor fentartom igaz vallomásomat és annak alapján ítélnek el vagy mentenek fel, meg lett volna a lehetősége annak, hogy feleségemhez még egyszer visszatérjek, de hát Haverda

Mariska ezt is, még itt is megakadályozta, mert neki érdeke volt, hogy visszavonjam vallomásomat. Levelet csempészett hozzám, melyben szenvedélyes hangon beszélt szerelméről és azzal biztatott, hogy tetessem magamat örültnek. Majd újabb tanácsokat küldött, melyek azonban mind Vojtától származtak, a kivel szintén levelezett. Hagytam magamat befolyásolni és visszavontam a vallomást. Azután újabb és újabb levelezés útján jutottam arra a vallomásra, hogy mindent magamra vállalok.

Nem igaz, hogy csak a magam bőrét féltettem és azért mentettem Vojtát és Mariskát. Ez nemcsak nem igaz, de nevetéses is.

Az én sorsom különben is teljesen közömbös volt nékem. Mariskától és Vojtától azonban vártam, hogy erkölcsi elismerésben részesülök legalább, hiszen az életemet tettem kockára az ő szabadulásukért. Nem számítottam felmentő ítéletre és egyre csak az izgatott, csak az gyötört, hogy mi lesz Mariskával. Valósággal csoda, hogy meg nem örültem.

Most azután mi lett az eredmény. A bünper legjellemtebb kieszelője, Vojta Antal ismét hatalmába kerítette Mariskát és viszi a romlás felé. Én rám nem is hederítenek, mintha azt, hogy most szabadon

dorbézolhatnak ismét, nem az én vak és örült szerelmemnek, hogy ne mondjam bolond gavallériámnak köszönhetnék. Mi lett az eredménye rám nézve a bünpernek? Hogy visszataszítottak ebbe a nékem csak keserűséget hozó világba és azok, a kikért minden áldozatot meghoztam, elzárkóznak tőlem és ügyelnek rá, hogy Haverda Mariskával ne találkozhassam!

Egész életemben egy jó teremtés volt, a ki minden bántáson keresztül is ragaszkodott hozzám és a kit minden jósága és erénye ellenére galádul megbántottam és ez a feleségem. Ha rá gondolok, könny gyül a szemembe és meg szeretném fojtani magamat galádságomért. Ő az egyetlen, a ki követ dobhatna rám és ő az egyetlen, a ki sohasem bántott és a ki megszégyenítve, a világ előtt megalázva is, sajnálva engem, vonult egymagába lelke keservével.

Most, hogy megirtam ezeket a memoárokat és hogy ezek a nagy nyilvánosság elé fognak kerülni, tudom jól, lesznek olyanok, — hisz érdekük — a kik vagy gonosztevőnek vagy örültnek fognak nyilvánítani miattuk. De nekem már mindegy. Én leszámoltam az élettől, a világgal, önmagammal. A mi még hátra van: — elvégzem azt is becsülettel. Most van tárgyalás alatt perem a Kurián. Akármi lesz a döntés, az én

elhatározásom szilárd: — május 17-ikén jelentkezni fogok Szegeden és kérem a per-fölvételt. Legyen világosság, legyen megtorlás, legyen igazság ebben a perben: — én vállalom a bűnhődésből a magam részét és nem törődöm többé senkivel. Isten látja a lelkemet; nem a bosszuvágy vezet, nem; törődött, csöndes ember lettem, és pihenni akarok. Börtönben vagy a föld alatt, — teljesen mindegy nekem; hiszen az, a kit oltárképnek állítottam lelkem templomában, czéda utczai nő volt és gyilkossá tett, hogy szeretőjével gondtalanul élhessen az én vérdíjamból. Ám éljenek; a világ pedig hadd tudja meg az igazat. Mert ennek az írásnak minden sora igaz; szívemnek vére-vel róttam föl minden betűjét, s én is elmondhatom Othellóval:

*„Nem irtam semmit gyűlöletből én,
Csak a becsületért — és igazat!”*

Budapest, 1910 május havában.

— VÉGE. —

REVAI ÉS SALAMON
könyvnyomdája,
Budapest, OH61-4118. sz.